

ISSN:
Yıl: 1, Sayı: 1, Eylül 2015, s. 138-173

Okt. Serdar BULUT
Giresun Üniversitesi Rektörlüğü, Türk Dili Bölümü, buluthan07@hotmail.com

GÖRME ENGELLİLERE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ[1]

Özet

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi adına yazılan ilk eserimiz Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügati't Türk isimli eseridir. Fakat yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihi Sümerler dönemine kadar götürülebilinir. Bu durumu ödünç alınan kelimelerden anlamaktayız. Bu kadar tarihi bir geçmişi olan yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanı yazılı belge yetersizliği yüzünden geri kalmış görünmektedir.

Cumhuriyetin ilanından sonra ivme kazanan alan özellikle 1984 yılında Ankara Üniversitesi TÖMER'in kurulmasıyla beraber derli toplu bir şekilde ilerlemeye başlamıştır. Ankara Üniversitesi TÖMER'den sonra diğer üniversitelerde de yabancı dil olarak Türkçe öğretimi adına adımlar atılmıştır. Uygulamaya ve teoriye yönelik akademik anlamda birçok çalışma yapılmıştır. Aşamalı kur sistemine göre dört temel beceri üzerinden yabancı dil olarak Türkçe öğretimine devam edilmektedir. Bazı üniversitelerin bünyesinde lisansüstü eğitime yönelik olumlu çalışmalar mevcuttur. Türkçe Eğitimi ve Türk Dili Edebiyatı bölümü öğrencilerinin de alana olan ilgisi her geçen gün artmaktadır. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi lisans bölümlerinin de açılması yönünde olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Tüm bu olumlu havaya rağmen henüz istenilen seviyeye gelinebilmiş değildir. Özellikle kaynak konusunda, metot ve yöntem konusunda önemli eksiklikler vardır.

Engellilerin hayatımızın her yerinde bulunduğu bir dünyada engellileri görmezden gelmek, yapılabilecek en büyük hatadır. Çünkü bizim onları görmezden gelmemiz dışında hiçbir engel engellilere engel olamaz. Hele ki Türkçeyi dünya dili

[1] Bu makale 28-30 Mayıs 2015 tarihleri arasında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde düzenlenen "1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu (UDES 2015)'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

yapmak istiyorsak, diğer toplumlardan iki kat daha fazla çalışarak, daha fazla kişiye ulaşmayı hedef edinmeliyiz.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi alanında engellilere yönelik yapılan herhangi bir çalışma mevcut değildir. Engelliler de hayatımızın her yerinde var olduğuna göre acilen engellilere yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Biz bu bildirimizde sosyal sorumluluk kapsamında görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimini farklı değişkenler açısından ele alarak incelemeye çalışacağız. Bu incelememiz esnasında "Görme Engellilere Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi"nin sorunlarından da bahsederek, görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılırken neler yapılması gerektiğini anlatacağız.

Anahtar Kelimeler: Görme Engelliler, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Sorunlar, Braille Alfabe, Konuşan Kitap

TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE TO THE VISUALLY IMPAIRED PEOPLE

Abstract

Divanu Lugati't Turk is our first masterpiece written on behalf of Teaching Turkish as Foreign Language. However, date of teaching Turkish as a foreign language can be traced back to the Sumerian period. We understand this situation from the borrowed words. The field of teaching Turkish as a foreign language which has that far historical background seems to be lagging behind due to lack a written document. After the proclamation of the Republic, this field got accelerated and especially in 1984 with the establishment of the Ankara University TOMER the field began to progress in a good way. After TOMER, Ankara University has taken steps in the name of teaching Turkish as a foreign language at other universities. There have been many practices and theory oriented studies in the academic sense. According to the hierarchical established system it is continuing to teaching Turkish as a foreign language through four basic skills. The graduate positive studies are available at some universities. Turkish Education and Turkish Language and Literature Department students interest to the filed is increasing with each passing days.

Teaching Turkish as Foreign Language caused positive developments in terms of opening undergraduate programs. Despite all this positive atmosphere it has not yet reached the desired level. Especially with regards to source, there are significant gaps in the methods and techniques. In our world, there are disability people throughout our lives and ignoring them is the biggest mistake that can be made. Because no obstacles can stop the disabled people beside our ignoring them. Especially if we want to make Turkish language as the world language, we have to work twice as much from other communities and target to reach more people.

In the field of teaching Turkish as a foreign language there is no any studies conducted for the disabled people. There are also handicapped in every part of our lives so works for the disabled people must urgently be done. In this study, we will try to check by addressing the different variables of teaching Turkish as a foreign language to the visually impaired within the framework of social responsibility. In this study, we deal with the problems in teaching Turkish as a foreign language to the visually impaired and explained what steps should be taken while teaching Turkish as a foreign language to the visually impaired.

Key Words: Blind, Teaching Turkish as a Foreign Language, Issues, Braille Alphabet, Talking Book

GİRİŞ

Bugün ülkemizde engelli çocukların genel nüfusa oranı % 14 civarı olarak kabul edilmektedir. Dünya sağlık örgütü verilerine göre dünya genelinde 45 milyon görme engelli vardır. Türkiye genelinde ise 77 bin görme engelli vatandaşımız bulunmaktadır. Bu sayı da Türkiye genelindeki engelli nüfusun % 3'üne denk gelmektedir.

Dünyada her yıl ocak ayının ikinci haftası "Beyaz Baston Görme Engelliler Haftası" olarak kutlanmaktadır. Bir değnekten evrimleşerek baston haline gelen bu nesnenin hikâyesi 20. yüzyılda başlamıştır. 1921 yılında bir trafik kazası sonucu kör olan bir fotoğrafçı, çevredekilerin kendisinin kör olduğunu anlaması ve dikkat çekici olması için bastonunu beyaza boyayarak Londra sokaklarında dolaşmaya başlamıştır. Bu deneyim o denli başarılı olur ki, 1931'de Fransız Körler Örgütü, körlerin bastonunun beyaza boyanmasını ve beyaz baston adıyla simgeleştirilmesini sağlamıştır. Bu durum ülkemizde halkımız tarafından da benimsenmiştir ve beyaz bastonlar gerektiği durumlarda görme engelliyi tanıma ve onlara yardımcı olma anlamlarına gelmektedir.

Görme engelliliği, tıbbi açıdan ve işlevsel açıdan olmak üzere iki farklı şekile tanımlayabiliriz. Uluslararası literatürde yer alan körlüğün tıbbi tanımına göre, bütün düzeltmelere rağmen görme gücü 20/200 fitt'den daha fazla olmayan kişiler kör olarak tanımlanır. Yani, normal gören bir kişinin 200 fit uzaklıktaki bir mesafeden gördüğü bir şeyi, ancak 20 fit'ten görebilen kişi kör olarak tanımlanır. Görme engelliler için halk arasında ama, kör gibi terimler de kullanılmaktadır.

Yasal düzenlemelere göre görme engelliler aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır (ÖZGÜR 2013; 57):

Kör: Bütün düzeltmelerden sonra iki gözle görmesi 1/10 dan aşağı olan, eğitim ve öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanamayana kör denir. Körlerin görme kaybı 9/10, görme gücü 1/10, görüş açısı 10º-20º'dir.

Az gören: bütün düzeltmelerden sonra iki gözle görmesi 3/10 dan aşağı olan, (1/10-3/10), özel bir takım araç ve yöntemler kullanmadan eğitim-öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanamayana az gören denir.

Eğitsel açıdan ise görme engelliler şu şekilde tanımlanmaktadır (ÖZGÜR 2013; 57):

Kör: Eğitsel olarak sadece kabartılmış altı noktayla (Braille Alfabesi) yazıyı okuyabilen, dokunma ve işitme ile ayrıca sağlam kalan duyularını kullanabileceği eğitim ortamlarına gereksinimi olan bireylerdir.

Az gören: Büyütücü araçlar yardımıyla yazılı materyali okuyan kişidir. Görme engelliler iç içe oldukları sınırlılıklar ve yoksunlukları nedeniyle en önde gelen gruplar arasındadır.

Yukarıdaki genel bilgilerin dışında görme engellilerde özürleri açısından bireysel farklılıklar vardır. Görme güzünden yoksunluk doğuştan olabileceği gibi sonradan da ortaya çıkabilir.

Görme engellilerin günümüzde doğal yaşama adapte olmakla alakalı birçok sınırlılıkları vardır. Bu sınırlılıkları ortadan kaldırmakla alakalı dünyada ve ülkemizde yeni düzenlemeler yapılmaktadır. Özellikle beyaz baston, sarı bant, akıllı telefonlarla yön tarifi, Braille yazılı halka açık bazı yerler vb. görme engellilerin sınırlılıklarını ortadan kaldıran uygulamalardan birkaçıdır. Bu uygulamaların gelişerek devam etmesi sonucunda görme engellilerin sınırlılıkları ortadan kalkmakla birlikte toplum hayatı içinde de yer bulmaya başlamışlardır.

Görme engellilerin eğitimleri de üzerinde durulması gereken en önemli konulardandır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde engelli çocukların eğitimine yönelik çalışmalar planlı olarak yürütülmemiş olmasına rağmen engellilerin yaşlıların evinde korumaya alındıkları ya da bazılarının yetenekleri ölçüsünde uygun işlerde çalıştırıldıkları görülmüştür (ÖZGÜR 2013; 40). Görme engellilerin okul öncesi dönemden başlayarak, durumlarına uygun doğru bir eğitim ve destek aldıklarında birçok kişi engeli olmayan insanlar kadar mükemmel yapabildikleri görülmektedir. Bu konuda toplum bilincimizin artması, gerek kamu, gerekse özel sektör ile sivil toplum örgütlerimizin üzerine düşeni yapması, engellilerin topluma katılmasını, toplumla bütünleşmesini kolaylaştıracak ve engellilerin yaşam kalitesini artıracaktır. Az görenler ve körler için ayrı eğitim politikası ve ayrı sınıflar da tercih edilmektedir. "1900 yılında Chicago'da ilk özel kör sınıfı kurulmuştur (ENÇ 2005; 34)." Bu sınıflar günümüzde de yaygın şekilde devam etmektedir. Ülkemizde bu öğrencilerin engeli olmayan öğrencilerle eşit şartlarda yarışabilmeleri adına özel eğitim üst seviyelere gelmiş durumdadır. Ana dili eğitiminde görme engellilerle alakalı yapılan bu çalışmalara rağmen yabancı dil eğitiminde görme engellilerle alakalı ülkemizde yapılan çalışma sınırlı sayıdadır. Özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde görme engellilerle alakalı hiçbir çalışma yoktur. Eğer Türkçeyi dünya dili yapmak istiyorsak engelli vatandaşlara da ulaşmayı hedeflemeliyiz. Bu sayede Türkçeyi dünyada en çok konuşulan dil haline getirebiliriz.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihçesine baktığımızda 11. Yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un Divan-ı Lügati't-Türk'ü ile karşılaşırız. 1250-1517 yılları arasında hüküm süren Memlük Devleti'nde Türk sultanlarının devleti yönetmesi nedeniyle Türk diline karşı ilginin arttığı Kıpçak Türkçesi, Türkçenin yabancılara öğretiminin en fazla önem kazandığı dönemdir. Bu ilgi Araplara Türkçeyi amaçlayan kitapların yazılmasına neden olmuştur. İki, bazıları da ikiden fazla dille hazırlanan Codex Cumanicus, Kitabü Bülgati'l-Müştak Fi Lügati't-Türk ve'l-Kıfçak, Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî, El-Kavainü'l-Külliyye Li Zabti'l-

Lügati't-Türkiyye, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-lugâti't-Türkiyye, Kitabü'l-İdrak Li-Lisânü'l-Etrak Kıpçak Türkçesi döneminin yabancılara Türkçeyi öğretmeyi amaçlayan eserleridir (AÇIK 2008; 1-2). Ayrıca Ali Şir Nevâî'nin Çağatay Dönemi'nde kaleme aldığı Muhakemetü'l-Lügateyn isimli eser de Farslara Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış önemli eserlerimizdendir.

Çağdaş anlamda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi 1950'lerden sonra gelişmeye başlayan bir alan olmakta birlikte bu alanda atılan ilk adım 1984 yılında Ankara Üniversitesi TÖMER'in kurulmasıdır. Ankara Üniversitesi TÖMER'le başlayan bu macera 1994 yılında Gazi üniversitesi TÖMER'le devam etmiştir. Daha sonra Ege Üniversitesi TÖMER bu maceraya atılmıştır. Bir dönem TİKA'nın da destek verdiği bu alan ülke içinde ve dışında hızlı bir aşama kaydederek hızlı önemli bir gelişim göstermiştir. Birçok özel kurs, vakfa bağlı kurumlar ve devletin bizzat organize ettiği merkezler bu alana önemli katkılar sağlamıştır ve sağlamaya da etmektedir. Türki Cumhuriyetlerde de özellikle Türk-Manas Üniversitesi bu alanın öncülüğünü yapmaktadır.

2015 yılı itibariyle Ankara Üniversitesi TÖMER'in 11 şubesi Ankara dışında da bu işin öncülüğünü yapmaya devam etmektedir. Neredeyse tüm devlet ve vakıf üniversitelerinin artık "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Merkezi" bulunmaktadır. Çünkü Türkiye artık her alanda tercih edilen bir ülke olma yolundadır. Özellikle eğitim imkânlarının artması ve devletin de yabancı öğrencilere tanıdığı burs imkânları, her üniversitede Yabancı dil olarak Türkçe öğretim merkezini zorunlu hale getirmiştir. Günümüzde YÖK her üniversiteye kendi yabancı öğrencisini getirme hakkı tanımış ve bunun neticesinde yurt içi ve dışında her üniversite kendi YÖS (Yabancı Öğrenci Sınavı)'ünü yapma hakkına sahip olmuştur. Bunun sonucunda her yıl bir önceki yıla göre ülkemizi tercih eden öğrenci sayısı da artmaktadır. Ülkemizi eğitim amaçlı tercih eden bu öğrencilere aşamalı kur sistemine göre dört temel dil becerisi (Okuma-Anlama, Dinleme-Anlama, Konuşma ve Yazma) üzerinden Temel (A1-A2), Orta (B1-B2) ve Yüksek (C1-C2) Seviye'de Türkçe öğretilmektedir.

Ülkemizi eğitim amaçlı tercih edenlerin dışında, iş amacıyla, gezme amacıyla ve ülkemize yerleşme amacıyla ülkemizi tercih edenler veya bu tercihi yapanların aileleri de yabancı dil olarak Türkçe öğrenmek istemektedirler. Bu kişilere daha çok konuşma üzerine dil öğretilmektedir. Günümüzde özellikle Suriyelilerin de yoğunluğunu düşünürsek yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin etkinliğinin daha da arttığını söyleyebiliriz. Böyle bir ortamda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin önemi daha da ön plana çıkarılmalı ve Türkçe'nin Dünya dili olma yönündeki hedefleri doğrultusunda çalışmalar yapılmalıdır. Bu doğrultuda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi adına devletin ve özel kurs merkezlerinin yoğun bir şekilde Türkçe öğretmeye çalıştıkları bir gerçektir. Fakat bu çabalar olumlu gibi görünse de, Toros Yörüklerinin yaylaya göçerken *"Göç yolda düzülür."* kalıp sözlerinde olduğu gibi bu çalışmaların bir plan ve program yapılmadan alelacele yola çıkıldığını göstermektedir. Yabancı Dil olarak Türkçe öğretimi yapan kurumların birbirinden haberleri olmadığı gibi aynı kurumda görev yapan yabancı dil olarak Türkçe öğreticilerinin de birbirinden haberi yoktur. Bu alanda hizmet içi eğitimler, seminerler, yabancı dil olarak Türkçe öğretim merkezlerini ve öğrencileri kaynaştırıcı faaliyetler yapılması olumlu

sonuçlar doğuracaktır. Alanla ilgili plan, program ve kitapların artması da en önemli temennimizdir.

Genel olarak baktığımızda engelsiz insanlara yabancı dil olarak Türkçe öğretim noktasında eksikleri bulunan bu alanın engelliler için hangi imkânlara sahip olduğu da bir diğer tartışma konumuzdur. BM'ye üye olan tüm ülkelerde 10-16 Mayıs Engelliler Haftası olarak kutlanmaktadır. Sadece bu haftada değil, yılın her gününde engelliler bizim hayatımızın içindedir. Hepimizin engelli adayı olduğu bir dünyada yaşıyorsak eğer engellileri de asla görmezden gelmememiz gerektiğinin bilincinde olmalıyız. Son dönemlerde Türkiye'de engellilerle ilgili önemli faaliyetler yapılmaktadır. Fakat Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi faaliyetlerinde engelli insanlarımızla alakalı hiçbir aşama kaydedilmemiştir. Sadece yabancı dil olarak Türkçe öğretimi değil Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi için bile bile yeterli miktarda ders materyali yoktur. Üniversitelerimizde okuyan görme engelli öğretmen adaylarının bu konudaki sorunları saymakla bitmeyecek kadar fazladır.

Türkçeyi dünya dili yapma hedefinden esinlenerek yabancı dil olarak Türkçe öğretim faaliyetleri adı altında engelli vatandaşlarımıza da ulaşmamız gerektiği kanısına vararak onların kısa vadede nasıl Türkçe öğrenebilecekleriyle ilgili bazı değerlendirmelerde bulunduk. Bu değerlendirmeleri ülke dışı ve ülke içi olmak üzere iki aşamada düşünerek ele almaya çalıştık. Ayrıca görme engellileri hiç görmeyenler ve az görenler şeklinde yeri geldiği noktada ayırarak bu değerlendirmeler hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Amaç

2014-2015 Eğitim Öğretim yılı döneminde Erciyes Üniversitesi Türkçe Öğretim Merkezi'ne başvuru yapan görme engelli bir öğrencinin yabancı dil olarak Türkçe öğrenmeye başlaması bize ülkemizin diğer üniversitelerinde de aynı durumun olması halinde "Biz bu öğrencilere nasıl yabancı dil olarak Türkçe öğretebiliriz?" sorusunu gündeme getirmiştir. "Giresun Üniversitesi TÖMER'in görme engelli bir yabancı öğrencisi olsa şartları buna uygun mu?" sorusundan hareketle, biz madem Türkçeyi dünya dili yapmak istiyoruz o zaman hedef kitlemiz içinde engelli insanlar da olacaktır ve de olmalıdır da dedik. Bu çalışmamızdaki amacımız görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretirken onun fiziki şartlarını en mükemmele ulaştırmak ve bu sayede kaygılarını ortadan kaldırarak motivasyonunu en yukarılara çıkarmaktır. Bu doğrultuda görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yaparken nasıl bir yol izlemeliyiz ve neleri yaparsak en iyi sonuçlar alırız sorusuna yönelik uygulamalar geliştirmeye çalıştık.

Sınırlılıklar

Öğrencinin görme engelli olması dolayısıyla diğer öğrencilerle aynı sınıfta ve onlarla aynı şartlarda eğitim öğretim faaliyeti içinde bulunması zordur. Fakat günümüz şartlarındaki üniversitelerimizde görme engelliler diğer öğrencilerle aynı sınıfta eğitim öğretim almaktadırlar. Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarının görme engellilere yönelik bir nüshasının olmaması, üniversitelerimizin çoğunun görme engellilere yönelik düzenlemelerinin olmamsı ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan öğreticilerimizin de bu konuda bilinçli olmamaları da çalışmamızın sınırlılıklarındandır.

Yöntem

Görme Engellilere Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretimi yapabilmek adına kaleme aldığımız bu çalışmamızda görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretirken hangi yollara başvurmamız gerektiği uygulamalı bir şekilde gösterilmeye çalışılmıştır. Alanla ilgili incelenen çalışmalardan yola çıkılarak görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi adına hiçbir şey yapılmadığı görüşmüş ve görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi adına yapılabilecek faaliyetler uygulamalı bir şekilde ele alınmıştır. İki kısma ayırdığımız çalışmamızda öncelikle fiziki şartlarla ilgili düzenlemeler üzerinde durulurken, ikinci kısımda eğitim öğretimle ilgili faaliyetler ele alınmıştır. Fiziki şartlar *"Türk Dilli Türk Kültürlü Konuşan Sınıf" ve "Görme Engellilere Yönelik Oluşturulmuş Yurtlar veya Yurt Odaları"* diye iki başlık altında ele alınırken, eğitim öğretim faaliyetleri ise *"Braille Yazıyla Yazılmış Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Kitapları ve Sözlükleri", "Bilişim Teknolojileri Destekli Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi", "Konuşan Kitap, Konuşan Sözlük ve Konuşan Kütüphane", "İnformal Öğrenme Yaklaşımı Destekli Öğretim"* başlıkları altında toplanmıştır. Bu başlıklarla ilgili sorunlar üzerinden yola çıkılmış ve uygun şartlar oluştuğunda eğitim öğretim faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirileceği uygulamalı şekilde okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerine göre gösterilmiştir. Çalışmamızda herhangi bir deney yapılmamıştır fakat görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi uygulamalı şekilde ele alınmıştır.

1.GÖRME ENGELLİLERE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE FİZİKİ ŞARTLAR

Bir engellinin, hele ki görme engellinin eğitim hayatı, iş hayatı gibi engelsiz insanların rahatlıkla atılabildikleri alanlara atılabilmeleri, hayatlarını verimli şekilde sürdürebilmeleri ve kendilerini her alanda ifade ederek geliştirebilmeleri normal şartlar dâhilinde zordur. Kendi kültürünü bilen, doğduğu ülkede yaşayan, aynı dili konuşup aynı havayı soluduğu insanların içinde yaşarken bile zorluk çeken görme engellilerin özellikler yabancı bir ülkede yabancı bir dil öğrenmeleri son derece zor bir süreçtir. Kendi ülkelerinde bile böyle bir serüvene atılmakta güçlük çektiklerini düşünürsek, görme engellileri hayatın içine çekerek onlara yabancı dil olarak Türkçe öğretmenin de çok zorlu bir macera olduğu açıktır. Ülke dışında veya Türkiye'de görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretmek için öncelikle fiziki altyapıyı yeterli seviyelere ulaştırmamız gerekmektedir. Gören insanlar için bile fiziki şartların olgunlaşmış olmasının yabancı dil öğrenmede ne kadar önemli bir faktör olduğunu düşünürsek görmeyen insanlar için bunun önemi anlatmakla bitmeyecektir. Çünkü kendini gerçekleştirmenin ilk şartı fiziki ihtiyaçların karşılanması ve fiziki şartların maksimum dereceye çıkarılmasıdır. Görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde fiziki şartları maksimum dereceye çıkarmak için ortamı aşağıdaki şekillerde düzenlememiz gerekmektedir:

1.a.) Türk Dilli Türk Kültürlü Konuşan Sınıf

Yabancı Dil öğretimi ülke içi ve ülke dışında yapılan önemli bir faaliyettir. Yapılan araştırmalar kendi yaşadığı ülkede yabancı dil öğrenen insanların daha çok çalışması gerektiği sonucunu

ortaya çıkarmıştır. Çünkü yabancı dili konuşulduğu yerde öğrenmek daha kolaydır. Çünkü sokakta, sınıfta, alış-verişte, gezmede, taşıma araçlarında kısacası her yerde öğrenilen yabancı dil konuşulmakta ve yazılmaktadır.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi açısından konuya baktığımız zaman Türkiye'ye gelen öğrencilerin kendi ülkelerine göre daha hızlı bir şekilde Türkçe öğrendiklerini görmekteyiz. Çünkü öğrenci sadece sınıfta değil sınıfın dışında halkla sürekli iç içe yaşayarak da Türkçe öğrenmektedir. Dil-kültür işbirliğini de düşündüğümüz zaman öğrenci hem dili hem de kültürü yaşayarak öğrenmektedir. Çünkü Türkçe öğrenmek demek Türk kültürünü de öğrenmiş olmak anlamına gelmektedir.

Bir engelli öğrenciyi Türkiye'ye getirmenin zor olduğunu asla göz ardı edemeyiz. Getirsek bile onun toplumla fazla iç içe gelmeyeceğini de düşünürsek onun yaşadığı ortamları kültürel ve dilsel açıdan geliştirmeye çalışmalıyız. Bu sebeple fiziki açıdan yabancı dil olarak Türkçe öğretilen ortamların görme engellilere yönelik öğretici faaliyetlerle donatılması zorunluluktur. Bu işlemleri yaparken ülke içi ve ülke dışını dikkate almamızın yanında hiç görmeyen ve az gören öğrencileri de düşünerek bir düzenlemeye gitmeliyiz.

Hiç görmeyenler:

Görme engelliler içinde hiç görmeyenler ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü az görenler kendi başlarına istediklerini yapabildikleri gibi birçok şeyi görerek hayatlarını sürdürebilme avantajına sahiptirler. Fakat hiç görmeyenler özellikle doğuştan göremiyorlarsa bebeklikten itibaren sözel ifadeler yardımıyla eğitilmeye çalışılmaktadırlar. Ailenin de bilinçli olması sonucunda çocuğun dil gelişimi istenilen düzeyde gelişmiş olacaktır. Kısacası hiç görmeyenler diğer duyu organlarını ve özellikle işitme duyularını fazlasıyla geliştirmiş kişilerdir. Bu kişiler insanların yüzlerinin halleri de dahil birçok şeyi dokunarak anlamaya çalışmaktadırlar.

Hiç görmeyenlere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılırken Türkiye içi veya Türkiye dışı fark etmeksizin onların özel durumları dikkate alınarak Türkçe öğrenmelerine imkân sağlayacak şekilde dizayn edilmiş sınıflar oluşturulmalıdır. Bu sınıflarda sadece görme engellilerin ve bu konuda eğitilmiş bir Türk öğrencinin bulunması yerinde olacaktır. Hiç görmeyenler için sınıfın fiziki şartları şu şekillerde düzenlenmelidir:

- ✓ Sınıfların öncelikle ses akustiğinin son derece iyi yapılmış olması şarttır.
- ✓ Hiç görmeyenler için özellikle dinleme dersinin etkili olacağını düşünürsek dinleme dersine yönelik malzemelerle sınıfın her tarafının donatılmış olması şarttır. Görme engelliler için sesli kayıt sistemleri son derece önemlidir.
- ✓ Konuşan akıllı tahtaların varlığı da hiç görmeyenlere yabancı dil olarak Türkçe öğretimini etkili hâle getirecektir.
- ✓ Ayrıca sınıfta BRAILLE alfabesinin olması ve bu alfabenin kullanılabileceği tahtanın olması şarttır.
- ✓ Sınıfın her yerinde BRAILLE alfabeyle yazılmış Türkçe kelimeler ve kelimenin karşılığı olan kavramın 3 boyutlu yazıcından çıkarılmış şekillerinin olması son derece önemlidir. Görme engelli öğrenci bu sayede kelimeleri BRAILLE alfabe yardımıyla okuyacak ve 3 bo-

yutlu karşılığını dokunarak hissedecektir. Bunun sonucunda da ikisi arasında kurduğu bağlantı sonucunda öğrenmeler kalıcı olacaktır. Çünkü kelimenin bir nevi görsel bir öğeyle desteklenmiş olması öğrenmelerin hızlı ve etkili olması açısından büyük önem arz etmektedir. Ayrıca BRAILLE alfabeden yararlanılarak oluşturulmuş duyuru panosu da çok faydalı olacaktır.

✓ Sınıflarda bilgisayar olması ve bu bilgisayarların ekran okuma özellikleriyle donatılmış olması şarttır. Tek bir bilgisayar olabileceği gibi her sırada bir tabletin olması yoluna da gidilebilinir. Bilgisayar okuryazarlığı görmeyen kişilerin en önemli kurtarıcısıdır. Öğrenci bu sayede cd'ler yardımıyla kendi kendine Türkçe öğrenme fırsatı da yakalamış olacaktır. "Son yıllarda sesli bilgisayarlar ile BRAILLE çıktısı veren bilgisayar yazılım ve donanımları kullanılmaktadır" (ÖZGÜR 2010; 74-75). Bu bilgisayarların da BRAILLE çıktı verme özelliğine sahip olmaları gerekmektedir. Öğrenciler bu sayede yazı yazma, dinleme, internete yalnız başına girebilme gibi fırsatları da yakalayacaktır. Engelleri aşan teknolojiler şunlardır:

1.Metinsel içeriği sesli olarak okumak için konuşma veya ses tarayıcıları.

2.Bilgisayara verilen sözlü komutları kabul eden veya dikte edilenleri gramer açısından doğru bir metne çeviren konuşma-tanıma yazılımları.

3.Metni BRAILLE karakterlerine dönüştüren BRAILLE terminali ve BRAILLE klavyesi.

Şekil 1- Braille Klavye Örneği

4.Fare ve klavye kullanmakta zorlananlar için konuşma tanıma yazılımları.

5.Motor becerilerini kontrol etmekte zorlananlar için yazı yazmayı kolay ve daha doğru hale getirecek klavye kaplamaları.

6.Yabancı dil olarak Türkçe web sitesi okumalarına izin veren tercüme yazılımları.

7.Yabancı dil olarak Türkçe öğrenmelerini kolaylaştırıcı sözlük yazılımları.

✓ Öğrencilerin yürümelerini kolaylaştırmak amacıyla sınıfta belirli bölgelere giden sarı bantların yapılmış olması gerekmektedir.

✓ Sınıfta BRAILLE yazıyla yazılmış kitaplardan oluşan mini bir kütüphane bulunmalıdır.

✓ Sınıfın girişine gelen ve binanın tamamında bulunan sarı bantların bulunması şarttır.

✓ Sınıfın girişinde ve diğer tüm odaları da belirtmek amacıyla kapılarda BRAILLE yazıyla mekanları belirten isimlerin yazılmış olması gerekmektedir. Öğrenci bu sayede bina içinde sınıflar, lavabolar ve asansörler başta olmak üzere tüm her yeri rahatlıkla bulabilecek ve istediği yere kimsenin yardımı olmaksızın gidebilecektir.

✓ Öğrencilere sınıflarda Türk kültürünü öğretici drama faaliyetleri yapılmalıdır. Bu çalışmalar öğrencileri sosyalleştirecek ve toplum içine çekecektir. Öğrenci drama yoluyla yaparak-yaşayarak kısacası oynayarak Türkçe öğrenme imkanı bulacaktır.

✓ Bu sınıflardaki öğreticilerin görme engelliler konusunda yetiştirilmiş kişiler olması zorunluluğu da dikkate alınmalıdır. Bu kişilerin öğrencilerin sınırlılıklarının bilincinde olmaları, onları motive etmeleri, onları sosyal hayata kazandırma gibi özelliklerin de bilincinde olan öğreticiler olmaları Türkiye'de yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılıyorsa ülkesinden uzakta olan engelli öğrencinin yabancılık çekmeden hızlı bir şekilde Türkiye'ye adapte olmasını ve Türkçeyi öğrenmesini sağlayacaktır. Eğer kendi ülkesinde yabancı dil olarak Türkçe öğreniyorsa da öğrencinin hem Türk kültürüne hem de Türkçeye olan ilgisinin artmasını sağlayacak ve öğrenmelerini hızlandıracaktır.

✓ Her sınıfta görme engellileri simgeleyen beyaz bastonların olması da yararlı olacaktır. Bu bastonların elektronik olanlarından da faydalanılabilinir. Bu sayede Görme engelli bireyler sınıf içi ve dışında kolaylıkla tanınacak ve kendilerine her türlü destek insanlar tarafından sağlanacaktır.

✓ Renk belirten düğmelerden faydalanılabilinir. "Bu düğmelerin her rengi farklı şekilde yapılmıştır. Böylece ne renk düğme seçtiğini birey dokunarak anlayabilir. Ör: siyah-kare, beyaz-daire gibi" (BAYKOÇ 2010; 127).

✓ Görme engellilerin yazı yazmalarını destekleyecek araç-gereçlerin mutlaka bu sınıflarda bulunması gerekmektedir. "Bunlardan en yalını, uzun el yazıları için tablet, kabartma yazı, cetvel ve kalemdir. Bu alüminyum benzeri hafif bir madenden yapılmış üzerinde satırları belirten oyuklar bulunan açılıp kapanabilen bir araçtır" (ÖZGÜR 2013; 74).

✓ Akıllı telefonların günümüzde hayatımızı sarmaladığı bir dünyada akıllı telefonları da bu sınıflara sokmalıyız. Akıllı telefonlara yüklenen yön belirleyici navigasyon yazılımları öğrencilerin hayatlarını daha da kolaylaştıracaktır. Ayrıca yine akıllı telefonlara yüklenen ve her türlü kavrama, nesneye karşı duyarlı olarak o nesnenin ne olduğunu öğrencinin hem anadilinde hem de Türkçe olarak söyleyen algılayıp-konuşma yazılımları öğrencinin yabancı dil olarak Türkçeyi rahatlıkla öğrenmesini sağlayacaktır. Bu bir nevi kavramı algılayarak konuşan iki dilli bir tercüme sözlüğüdür.

Az görenler:

Az görenler hiç görmeyenlere göre daha şanslı kişilerdir. Bu kişiler belki okumada, yazmada biraz zorlanacaklardır fakat görebildikleri için hiç görmeyenlere göre daha avantajlı olacaklardır. Bu öğrencilerin ülkemize gelerek yabancı dil olarak Türkçe öğrenme olasılıkları daha yüksektir. Ülkemize gelmeseler bile biz bu sınıfları dış ülkelerde yabancı dil olarak Türkçe öğreten kurslar açısından düşündüğümüzde mutlaka az gören öğrencilerimiz olacaktır. Hiç görmeyenler için yukarıda saydığımız özelliklerden az görenler de faydalanabilecekleri gibi sadece bu kişilerin yararlanacakları araç-gereçler de vardır.

✓ Az görenler için eğitim öğretimi destekleyici optik araçlarla sınıflar donatılabilir. "Optik gözlükler ve büyüteçler yardımı ile görme keskinliğinin artırılabilmesi sağlanabilmektedir" (BAYKOÇ 2010; 127).

- ✓ Az görenlerin yararlanabileceği engelleri aşan teknolojilerden mutlaka faydalanılmalıdır. Özellikle bilgisayar ekranında yazılanları büyüten ekran büyültme yazılımları çok faydalı olacaktır.
- ✓ Renk körü olmayanlar için özellikle renkli ortamlardan faydalanmak gerekir. Az görenler için renk faktörü önemli bir ayrıntıdır. Bu durum bilgisayar ekranı için de son derece önemlidir. "Web sayfaları AccessColor ile çevrimiçi olarak kontrol edilebilir" (pools-m; 23).
- ✓ Görsellerden fazlaca yararlanmak son derece önemlidir. Sınıftaki görsellerle desteklenmiş olan kültürel öğeler ve Türkçe kelimeler az görenlerin görebilecekleri oranda büyük olmalıdır.
- ✓ Drama için uygun malzemelerin bu sınıfta olması az gören öğrencilerin yaparak-yaşayarak yabancı dil olarak Türkçe öğrenmelerine katkıda bulunacaktır.
- ✓ Karmaşık ve zor konuları görsel öğeler yardımıyla basitleştirerek anlamayı kolaylaştıran animasyonlar hem yabancı öğrencinin motivasyonunu artıracak hem de oyun oynayarak yabancı dil olarak Türkçe öğrenmesini sağlayacaktır. "Eğitim alanında önemli bir materyal olarak animasyonun kullanılması; şekilleri hareket içinde sunması, fiziksel olayları olduğu gibi ifade etmesi ile sözel olarak açıklanamayacak olayları renk, sembol ve basit grafik çizgilerle görsel hale dönüştürmesindendir. Çizgilerle oluşturulan görsellerin hatırlanılması kolaylaşmakta, verilmek istenen düşünce ya da konu hızlı bir şekilde sunulmaktadır" (YILMAZ & TALAS 2015;). Normal öğrencilerden farklı olan bu özel öğrencilerimiz için yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bu sayede zevkli ve dikkat çekici bir hal alır. Ekran büyültme yazılımları olan bilgisayarlar yardımıyla az gören öğrencilerimiz yabancı dil olarak Türkçeyi hızlı ve etkili şekilde öğrenme fırsatı yakalayacaklardır. Okuma, görme, duyma becerilerinin devreye girmesi öğrenmeyi basitleştirip kalıcılığı artırırken, yabancı dil olarak Türkçe öğreten öğreticilerin de ders içi performanslarını artıracaktır.

Az görenlerin genel olarak normal öğrencilere yakın olduklarını düşünürsek bu öğrenciler için çok üst düzey bir şey yapmasak da yine öğrencilerin özellikleri hakkında bilinçlendirilmiş öğreticilerden faydalanmak son derece önemlidir. Az görenlerin sınıflarının da yine dil ve kültür açısından teknolojik aletlerin yardımıyla donatılmış olmaları eğitim-öğretim faaliyetlerini kolaylaştıracaktır. Bu sınıflarda sadece az gören öğrenciler bulunmalıdır fakat bu öğrencilerin içinde konu hakkında bilinçlendirilmiş bir Türk öğrencinin olması da öğrencilerin Türkçe öğrenmesini destekleyici bir ayrıntı olabilir.

1.b.) Görme Engellilere Yönelik Oluşturulmuş Yurtlar veya Yurt Odaları

Barınma, konaklama kendi memleketinden, evinden, ailesinden uzakta olan insanlar için en önemli faktördür. Geçmişten günümüze insanlar hep önceliği kendini vahşi doğadan korumak için başını sokacak bir yer bulmaya vermiştir. Çünkü en önemli fiziki ihtiyaçlardan birincisi hiç şüphesiz kalacak yerdir. Üniversitelerimizin her geçen gün sayısının artmasına rağmen şehirlerimizin en önemli sorunu olarak karşımıza yurt, ev gibi kalacak mekânların yetersiz olması çıkmaktadır. Buna bizzat kendi şahit olduğum bir örneği vermem gerekirse, 2014-2015 Eğitim-Öğretim yılı başında Giresun Üniversitesi TÖMER'e Başbakanlık 100 burslu yabancı öğrenci vermesine karşın barınma (yurt-pansiyon) sorununun çözümlenememesi sonucu bu öğrencileri

başka üniversitelere paylaştırmak zorunda kalmıştır. Bir kurumun kaderini çizebilen yurt sorunu aslında Türk veya yabancı öğrenci fark etmeksizin şehirlerin en önemli sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk öğrenci ve en önemlisi Türk olsun yabancı olsun özel bir engeli bulunmayan tüm öğrencilerimiz için önemli bir sorun olan yurt sorunun çözülmesi yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin başarısındaki basamaklardan birisidir. Bu sorun tüm illerimizde çözülürse yabancı dil olarak Türkçe öğretimi açısından önemli aşamalar kaydedilebilinir.

Hele ki bu öğrenci özel bir engeli olan ve bu özel engeli de görme kaybı olan öğrenciyse, yurt sorunun kesinlikle çözülmesi şarttır. Bu tarz öğrencileri aileleri yabancı bir ülkeye kolay kolay yollamayacağı için bu fizik şartların son derece elverişli olması belki aileler ve öğrenciler için etkileyici olacaktır. Sadece Türkiye'de değil yurt dışındaki yabancı dil olarak Türkçe öğretimi veren kurslar için de bu şartlarda yurtların olması kesinlikle son derece önemlidir. Kısacası Türkiye şehirlerindeki tüm yurtların görme engellileri dikkate alarak bir yapılanmaya gitmeleri son derece önemli bir konudur. Bu yurtlarda az görenler veya hiç görmeyenler gibi bir farklılığa gitmeye de gerek yoktur.

Yurtların ve yurt odalarının şartları şu şekillerde olmalıdır:

1.Cadde ve sokaklardan yurdun kapısına kadar görme engelliler için sarı bantların döşenmiş olması gerekir. Ayrıca bu sarı bantların yurt içinde de görme engelli öğrencinin gidebileceği yerlere kadar ulaşmış olması öğrencinin hareket özgürlüğünü sağlayacaktır.

2.Görme engelli öğrenciler için hazırlanmış ve kendi kendilerine yabancı dil olarak Türkçe öğrenebilmelerini sağlayacak araç-gereçlerle donatılmış, etkileşimli "Türk dilli Türk kültürlü konuşan bir çalışma odası"nın bulunması şarttır.

3.BRAILLE alfabeyle yurt içinde tüm odaların isimlerinin belirtilmiş olması gerekir. Bunda kendi odası, çalışma odası, lavabolar ve asansörler ilk akla gelenlerdir.

4.Beyaz bastonların yurt bünyesinde ihtiyaca göre hazır şekilde bulundurulmaları gerekir.

5.Bu tarz yurtların özellikle üniversiteye veya yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılan merkezlere yakın olması da bir diğer önemli ayrıntıdır.

6.Bu yurtlarda öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğreneme sağlayabilecekleri ve grup şeklinde çalışarak bir şeyler üretebilecekleri çalışma odalarının varlığı da öğrencilere somut yaşantılar kazandıracağından son derece önemlidir.

7.Öğrencilerin bu yurtlarda gören gözü olacak ve bu öğrenciler hakkında bilinçlendirilmiş Türk oda arkadaşlarının bulunması yurtları da yabancı dil olarak Türkçe öğretimin yapıldığı merkezler haline getirecektir.

8.Görme engellilerin eğlenerek yabancı dil olarak Türkçe öğrenebilmelerini destekleyecek oyun alanlarının varlığı da son derece önemlidir.

9.Konuşulanları diğer dillere çevirici kulaklıkların yurtlarda bulunması, belirli bir seviyeye kadar görme engellilere yardımcı olabilir.

2.GÖRME ENGELLİLERE YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EĞİTİM-ÖĞRETİM FAALİYETLERİ

Görme engellilerin eğitim öğretimi ana dil olarak Türkçe öğretimi yaparken bile zor olmaktadır. Bu konularda özellikle ailelerin gayretleri, öğrencinin bu konulara ayak uydurması, eğitim-öğretimi yapanların bu konularda bilinçli olmaları gibi faktörler eğitim-öğretimi desteklemektedir. Görme engelliler için yapılan okullar da bu öğrencileri topluma kazandıran önemli kuruluşlardır. Görme engellilere ana dili olarak Türkçe öğretimi adına ülkemizde yeni yeni devlet eliyle önemli adımlar atılmaya çalışılmaktadır.

Özellikle son yıllarda dinlemenin öğrencilerin öğrenme niteliğini artırması yönündeki sonuçlar konuşan kitaplara ve kitaplıklara öğretimde daha fazla yer verilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Braille yazı ile hazırlanmış kitaplar ülkemizde MEB Ankara Aydınlıkevler Görme Engelliler İlköğretim ve Sanat Okulu matbaasında üretilmektedir (ÖZGÜR 2013; 75). Fakat bu kitapların sayısı son derece azdır.

Özellikle görme engelliler için Türkiye'de Görme Engelliler Kitaplığı, Görme engelliler telefon kütüphanesi, sesli kitap kütüphanesi, görme engelliler salonları gibi projeler hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Tüm bunlara rağmen ülkemizde henüz bir görme engelliler üniversitesi yoktur. Üniversitemiz olmadığı gibi Türkiye üniversitelerinin çoğunda görme engellilerin faydalanabileceği hiçbir şey yoktur. Ayrıca üniversitelerde okuyan görme engelli Türk öğrencilerin alanlarıyla ilgili yararlanabilecekleri Braille alfabeyle yazılmış kitaplar yoktur. Bu öğrenciler üniversitelerde vize veya final sınavlarını bir akademisyen yardımıyla yapabilmektedirler. Son yıllarda Açıköğretim Fakültelerinde okuyan görme engelliler artmasına rağmen Açıköğretim sınavlarında hiçbir şekilde Braille alfabeyle hazırlanmış sorular da sorulmamaktadır. Bu gibi olumsuz faktörlerin henüz aşılamamış olması görme engellilerin eğitim-öğretim faaliyetlerini kısıtlayan etmenlerdendir.

Türk görme engelli üniversite öğrencileri için henüz uygun bir ortamın oluşamadığı bir ortamda görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretmek son derece zahmetli bir serüvendir. Fakat Türkçeyi dünya dili yapmak istiyorsak tüm engelleri aşmamız gerektiğinin de bilincinde olmalıyız. Sadece engeli olmayanlara ulaşabilelim bu bize yeter dersek işte o zaman en büyük hatayı yapmış oluruz.

Peygamberimiz Hz. Muhammed bir gün Mekke'nin ulularına İslam'ı anlattığı sırada gözleri görmeyen bir adam yanına gelir ve şöyle der: "Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret." Hz. Muhammed o sırada adama bir cevap vermez. Çünkü Mekke'nin ululları, kendilerine özel muamele edilmesini beklemektedirler, Hz. Muhammed de onları gücendirmek istememektedir. Gözleri görmeyen adam tekrar seslenince Hz. Muhammed'in yüz hatları elinde olmayarak değişir. İşte bu olay üzerine Allah'ın şu ayetleri iner: "1-Peygamber yüzünü ekşitti ve geri döndü. 2-Kör adamın kendisine gelmesinden ötürü. 3-Belki o temizlenecek. 4-Yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek. 5-Kendini sana muhtaç hissetmeyene gelince. 6-Sen ona yöneliyorsun. 7-Oysaki onların temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin. 8-Fakat koşarak sana gelenle. 9-Allah'tan korkarak gelenle ilgilenmiyorsun (Abese Suresi)." Bu ayetten de anlaşılacağı gibi

bazen istemesek de engelli insanlara farklı gözlerle bakabiliyoruz ama bu insanların sadece bedenlerinin engelli olduğunu unutmamalıyız. Tarihte birçok görme engelli önemli şahsiyet vardır. Türkiye'de Aşık Veysel, dünyada Helen Keller, Louise Braille gibi isimler görme engelli olmalarına rağmen yaptıklarıyla tarihin altın sayfaları arasında unutulmazlar arasına girmeyi başarmışlardır.

Görme Engellilere Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi yapılırken izlenecek eğitim-öğretim faaliyetleri şunlardır:

2.a.) Bilişim Teknolojileri Destekli Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Günümüzde bilgisayar ve bilgisayar teknolojilerinin yer aldığı bilişim araçları hayatımızın vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Fakat görme engelliler açısından olaya baktığımız zaman, görme engelli üniversite öğrencilerimizin tam anlamıyla bilgisayar destekli eğitiminden yararlanamadığını söyleyebiliriz. "Boğaziçi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde eğitimini sürdüren görme engelli öğrenciler kısmen de olsa bu olanaklardan yararlanmaktadırlar. Bilgisayar kullanımında ders kitapları tarayıcı aracılığıyla bilgisayara kaydedilmekte ve görme engelli öğrenci bir 'ekran okuyucu' programı yardımıyla bu kitapları okuyabilmektedir" (EMİROĞLU 2008; 1).

Bilgisayar destekli dil öğretimi son yıllarda en çok tercih edilen yöntemdir. Görme engellilerin kendi başlarına bir ekran okuyucu yazılımıyla dil öğrenmeleri onları hayatta daha başarılı yapacaktır. Bu alanda Türkçe, İngilizce yazılımlar da hazırlanmıştır. Öğrenci bu sayede internet yardımıyla istediği tüm bilgilere kendi başına ulaşma imkanına da sahip olacaktır. Fakat üniversitelerimiz bünyesindeki bilgisayar laboratuarlarından görme engelli öğrencilerimizin yeterince faydalanamadığı görülen bir gerçektir. Az görenler ve hiç görmeyenlerin faydalanabilecekleri bazı yazılımların bu laboratuardaki bilgisayarların çoğunda olması gerekmektedir.

Bilgisayar destekli öğretimin öğrenciler üzerinde yüksek bir eğitsel değeri de vardır. Bu faktörler şunlardır (ERİŞKON CANGİL 1999; 26):

1. Bilgisayar destekli öğrenme materyalini kullanan öğrenciler çalışmalarını daha uzun süre sürdürmektedir. Öğrenciler daha hızlı öğrenmektedir.
2. Öğrenciler yaşları ve gereksinimlerine uygun materyallerle çalışmaktadır. Öğretimin bu kişileştirilmiş şekli etkinliği artırmaktadır.
3. Bilgisayar destekli öğrenme materyali değerlendirilebilir. Böylece daha gelişmiş materyaller üretilir.

Bilgisayar destekli eğitim, bireysel öğrenmeye de katkıda bulunur. Bireysel öğrenmenin yararlarını şöyle sıralayabiliriz (ERİŞKON CANGİL 1999; 26):

- Kişi istediği zaman öğrenebilir.
- Azami hızda öğrenir
- Ortalama sınıf düzeyine göre öğretmeye çalışan öğretmen yerine, yalnızca kendi düzeyine göre ve değişken olabilen düzeyde öğrenebilir.
- Öğrenmeyi zorlaştıran dış etkenler azdır.
- Ders istenildiği kadar tekrarlanabilir. Böylelikle çok çalışma yerine teknolojinin yeniliklerine uyum sağlayarak etkin çalışabilen bireyler yetiştirilebilir.

Yukarıda saydığımız alanlarda olumlu katkıları bulunan bilgisayar destekli öğretimin, Türk görme engelli öğrenciler için yeterli olgunluğa ulaşmadığı üniversitelerimizde görme engelli yabancı öğrencilere bilgisayar destekli Türkçe öğretimi yapmak son derece zor olacaktır. Yapılan araştırmalar neticesinde bilgisayar desteğiyle görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapabilmek için aşağıdaki yolları izlemek gerekir:

✓ Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılan merkezlerdeki bilgisayar laboratuarlarındaki tüm bilgisayarlara az görenlerin ve hiç görmeyenlerin faydalanabilecekleri "ekran okuyucu" yazılımların yüklenmesi gerekir.

✓ Bilgisayarlara sesli çözümler yapan yazılımların yüklenmesi şarttır. Bu yazılımlar üç kategoriden oluşmaktadır.

1.*Editör Programlar:* Bu tür yazılımların kullanılması halinde Microsoft Word benzeri bir kelime işlem ortamı oluşmakta, ihtiyaç duyulan metin çalışmaları bu ortamda yapılabilmektedir (EMİROĞLU 2008; 2). Görme engelli yabancı öğrenci bu sayede bilgisayarda Türkçe yazı yazabilecek ve yazdığı yazıları da kaydederek saklayabilecektir.

2.*Sadece Metin Seslendiren Yazılımlar:* Bu programlar sadece özel alanlarına kopya edilip yapıştırılan metinleri seslendirmekte, bu fonksiyon dışında herhangi bir kelime işlem olanağı sunmamaktadır (EMİROĞLU 2008; 2). Görme engelliler bu sayede yabancı dil olarak Türkçe metinleri duyarak çözümleyebilme imkanına kavuşacaklardır.

3.*Ekran Okuma Programları:* Bu program hem az görenler hem de hiç görmeyenler için etkilidir. Ayrıca bu program yukarıdaki iki programdan da daha avantajlıdır. Bu program işletim sistemiyle alakalı olduğu için tüm yazılımları kaldırmakta ve seslendirmektedir. Ekran okuyucular bilgisayar ortamına taranan kitapları da rahatlıkla seslendirebilmektedirler. "Bu fonksiyonların gerçekleşebilmesi için Optik Karakter Tanıma (Optic Character Recognition - OCR) yazılımları da gerekmektedir" (EMİROĞLU 2008; 2).

✓ Az görenlerin faydalanabileceği "Görsel Çözümler" sunan yazılımların da bilgisayarlara yüklenmesi gerekir. "Bu tür büyüteç ve kontrast özelliği olan yazılımlar ekrandaki yazıları büyütmekte, farklı renkler ile daha belirgin koruma getirmektedir" (EMİROĞLU 2008; 3). Bu tarz ekran büyültme özelliğine sahip yazılımlar az görenlerin yabancı dil olarak Türkçeyi daha hızlı bir şekilde öğrenmelerine olanak sağlayacaktır.

✓ Engelleri Aşan Teknolojilerin bilgisayarlara yüklenmesi gerekir. Bu teknolojiler şunlardır:

1. Metinsel içeriği sesli olarak okumak için konuşma veya ses tarayıcıları
2. Bilgisayara verilen sözlü komutları kabul eden veya dikte edilenleri gramer açısından doğru bir metne çeviren konuşma-tanıma yazılımları
3. Metni Braille karakterlerine dönüştüren Braille terminali ve Braille klavyesi
4. Fare ve klavye kullanmakta zorlananlar için konuşma tanıma yazılımları.
5. Motor becerilerini kontrol etmekte zorlananlar için yazı yazmayı kolay ve daha doğru hale getirecek klavye kaplamaları.
6. Görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğrenmelerini sağlayacak Türk dilinde web sitesi okumalarına izin veren tercüme yazılımları. Bu tercüme yazılımları yukarıdaki yazı-

lımlarla etkileşimi sağlayarak görme engelli kişinin yabancı dil olarak Türkçe öğrenmesini kolaylaştıracaktır.

7. Görme engellinin yabancı dil olarak Türkçe öğrenmesini kolaylaştıracak olan ve birçok dilde karşılığı bulunan Türkçe sözlük yazılımlarının bulunması olmazsa olmaz durumundadır.

8. Öğrencilerin akıllı telefonlarına yüklenen ve algılayıp-konuşma özelliğine sahip olan yazılımların mutlaka olması gerekir. Bu yazılımlar görsel olarak algıladığı kavramı tercüme yazılım sayesinde hem görme engellinin ana dilinde hem de Türkçe olarak seslendirecek ve öğrenci bu sayede hem çevresini tanıyacak hem de kolaylıkla Türkçe öğrenecektir. Ayrıca öğrenci görsel olarak algılanan bu kavramı 3 boyutlu çıktı sayesinde dokunarak da hissedebilecek ve bir nevi görerek duyarak, hissederek yabancı dil olarak Türkçe öğrenecektir.

9. MIT MEDİA LAB araştırmacıları üzerine sensörler yerleştirerek yazının üzerindeki yazıları sesli olarak görme engellilere seslendiren Finger Reader (Parmak Okuyucu) adında bir cihaz geliştirdiler. Finger Reader metinin üzerinde parmağın gezdirildiği sırada yazan metinler kullanıcıya sesli olarak aktarılmaktadır fakat parmağın satırlar üzerinde gezmesi gerekmektedir. Yapımcılar olası aksiliklerin önüne geçmek için güzel bir yol bulmuşlar. Eğer parmak satırdan kayarsa alet titriyor ve kullanıcıya bildiriliyor. Kullanıcı da bunu anlayarak parmağını düzeltip satır üzerinde ilerliyor. Bu, görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yaparken kullanılacak mucizevî derecedeki engelleri aşan teknolojilerden birisidir. Bu cihaza yüklenecek olan Türkçe ve öğrencinin ana dilini konuşan yazılımla öğrenci metinleri rahatlıkla çözümleyebilecektir.

Şekil 2-Finger Reader (Parmak Okuyucu)

✓ Görme engellilerin internette kolaylıkla sörf yapabilmesini sağlayan Web sitesi erişebilirliği son derece önemlidir. Öğrenciler bu sayede kolaylıkla Türkçe olarak web sitelerine giriş yapabilecek ve internet sitelerindeki yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan sitelerdeki etkinliklere rahatlıkla ulaşabileceklerdir. Bu sitelerdeki az görenler ve hiç görmeyenler için yapılan sesli etkinlikler ve animasyonlar sayesinde görme engelliler rahatlıkla yabancı dil olarak Türkçe öğrenebileceklerdir. "Amerika ve Avrupa'da sitelerin erişebilirlik fonksiyonlarını içerecek tarzda tasarlanmaları yasalar ile belirlendiği için sorun ağırlıklı olarak Türkiye'de yaşanmaktadır. Internet ortamındaki bilgilere rahat ulaşımı sınırlayan web tasarımcılarının belirgin özellikleri resim, grafik benzeri görsel öğe ve formların yoğunluğu dolayısıyla klavye ulaşımının karakter okuyabilme niteliğinin engellenmesi olarak özetlenebilir. Gerçekleştirilmesi gereken gelişmiş

ülkelerdeki gibi 'sadece metin-text only' seçeneği ile sitelerin uygun forma dönüşebilir konumda tasarlanmasıdır. Görme engelli kullanıcının bu seçeneği tercih etmesi ile sayfa, grafik formundan bir ekran okuyucu için ideal olan yazı (text) formuna geçmektedir (EMİROĞLU 2008; 4)." Bu uygulamanın yabancı dil olarak Türkçe öğretimine uyarlanmasıyla görme engelliler internet üzerinde rahatlıkla Türkçe olarak istediklerine ulaşabilecekler ve eğitsel faaliyetlerini kolaylıkla sürdürebileceklerdir. Özellikle zor ve karmaşık yapıları basitleştiren ve sesli sunum imkanı da tanıyan animasyonlar sayesinde görme engelliler yabancı dil olarak Türkçeyi oyun eşliğinde hızlı bir şekilde öğrenecekler ve bunun sonucunda da motivasyonlarını yükseltecekler.

- ✓ Yabancı ülkelerdeki görme engellilere ulaşabilmek için on-line olarak görme engelliler için yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapmak gerekir. Arapça, Rusça, İngilizce gibi büyük dillerde de karşılığı olan bu on-line siteler sayesinde yabancı ülkelerdeki görme engellilere rahatlıkla ulaşılacak ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılabilecektir.
- ✓ Görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapabilmek üzere hazırlanmış cd'lerin varlığı çok önemlidir. Görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretmek için hazırlanan bu videoların iki kere düşünülerek yapılması gerekir. Bu videoların üzerine ek olarak sesli bilgiler mutlaka eklenmelidir (Örneğin: Adam odayı terk eder ve genel tasvirler gibi). Bu cd'lerde hiç görmeyenler için dinleme metinlerin fazla olması gerekir. Bu öğrencilerin hiç görmediklerini düşünerek bu cd'lerdeki metinlerin genel tasvirler yapılarak dinletilmesi ve tercüme yazılımlarıyla da desteklenmesi gerekir. Dinlemeyle alakalı etkinliklere ağırlık verilmesi öğrencilerin zevkli bir şekilde hem etkinlik yapmasını hem de kısa sürede Türkçe öğrenmesini sağlayacaktır. Öğreticinin de görme engellilerin kulak-dil alışkanlığı kazanmalarını sağlamak amacıyla onlara sürekli metinler dinletmesi veya bizzat kendisinin okuması yoluyla yapılan dinleme etkinlikleri de derslerin başarılı sonuçlar doğurmasını sağlayacaktır. Öğrenciler bu cd'ler yardımıyla ders dışında da vakitlerini boşa geçirmeyecekler ve dil öğretim merkezinde öğrencilere kendi kendilerine öğrenme imkanı tanıyan bilgisayar laboratuarlarında Türkçe öğrenme faaliyetlerine devam edeceklerdir.
- ✓ Bilgisayarlar yardımıyla öğrenciler konuşan kitap veya konuşan etkinliklere rahatlıkla ulaşabileceklerdir. Bu sayede görme engelli kişi, yabancı dil olarak Türkçe seslendirilen tüm kitapları duyabilecek, kulak-dil alışkanlığının da gelişmesiyle sesletim sorununu aşacak ve hızlı bir şekilde Türkçe öğrenecektir. Bilgisayarlarda Türkçe konuşan mevcut programlar *Hal for Windows* ve *Jaws for Windows* programlarıdır. Ancak bunların Türkçe dilinde çalışmaları için ek sentezleyiciye ihtiyaçları vardır. *Hal for Windows* ve *Jaws for Windows* programları Microsoft Windows ve DOS altında çalışır ve bütün programlara uyumludur (EMİROĞLU 1008; 4). Yabancı dil olarak Türkçe öğreten merkezler bu programlardan da faydalanarak görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapabilirler.

2.b.) Braille Yazıyla Yazılmış Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Kitapları ve Sözlükleri

Görme engellilerin okuyup yazmak için kullandıkları, noktalardan oluşan kabartma bir yazı sistemi bulunmaktadır. 1809'da Fransa'da doğan ve küçük yaşta gözlerini kaybeden Luis Braille tarafından 1825'te icat edilmiş bu yazı, resim kartonuna benzer kağıtlar üzerine kabartılmış noktalardan oluşmakta olup, görme engelliler tarafından parmak uçlarıyla okunmaktadır. Altı

nokta sisteminden oluşan bu yazıya "Breyl Yazı" denmektedir (ŞAHİN & SEVİM & ÇİĞDEM & AYDIN 2011; 516). Günümüzde bu yazıyla hazırlanmış kitaplar sayesinde görme engelliler eğitim öğretim faaliyetleri içinde rahatlıkla bulunabilmekteler ve geleceklerine emin adımlarla ilerleyebilmektedirler. Hatta ülkemizde adını bu yazının noktalarından alan "Altı Nokta Körler Derneği" de bulunmaktadır. Braille bu noktaları alfabe, noktalama işaretleri, sayılar, matematikte kullanılan işaretler ve müzik notalarına da başarıyla uygulayarak görme engelliler adına olağanüstü bir çalışmaya imza atmıştır.

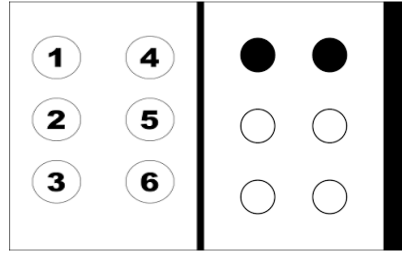
Braille yazı ile hazırlanmış kitaplar ülkemizde MEB Ankara Aydınlıkevler Görme Engelliler İlköğretim ve Sanat Okulu matbaasında üretilmektedir (ÖZGÜR 2013; 75). Bu kitaplar genel olarak ortaöğretim derecesindeki Türk öğrenciler hazırlanan kitaplardır. Fakat üniversite kapsamındaki görme engellilerin faydalanabilmesi için breyl yazıyla hazırlanmış akademik kitaplar yok denecek kadar azdır. Ana dili olarak Türkçe öğretimi adına böyle kara bir tablonun olduğu dönemde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi adına hiçbir kitap olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Sözlük açısından baktığımızda da aynı durum geçerlidir. Ana dili olarak Türkçe öğretimine baktığımızda en basiti Büyük Türkçe Sözlük, İmla Kılavuzu, Türk Lehçeleri Sözlükleri, Osmanlıca, Arapça, Farsça Sözlükler veya Avrupa ülkeleri sözlüklerinin breyl yazıyla hazırlanmış bir nüshasının bulunmaması acı bir durumdur. Özellikle ülkemiz üniversitelerinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ile Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okuyan görme engelli öğrencilerimizin varlığını düşünürsek bu tarz sözlüklerin breyl yazıyla kaleme alınmış olmalarının ne denli önemli olduğunu rahatlıkla dile getirebiliriz. Ayrıca yabancı bir dil öğrenmek isteyen görme engelli Türk öğrenciler için Türkçeden başka dillere breyl yazıyla hazırlanmış sözlüklerin eksikliği çekilmektedir. Özellikle tanıklı olarak hazırlanmış ve isimler fiiller olarak ayrıştırılmış yabancı dil olarak Türkçe Öğretimi Sözlüğü'nün olmaması da önemli bir eksikliktir.

Görme Engellilere Türkçe Öğretimi faaliyetlerimizin başarıya ulaşması adına breyl yazıyla hazırlanmış kitaplar ve özellikle sözlüklerin varlığına acilen ihtiyaç duymaktayız.

Breyl yazıyı özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan öğreticilerin de öğrenmesi gerekmektedir. Öğrenimi kolay bir yazıdır. Fransızca olarak ortaya çıkan bu Braille alfabesi Türk alfabesinde bulunan "Ö, Ü, Ç, Ğ, Ş" harfleri için de yeni semboller geliştirmiştir. Bu sayede bu alfabe yardımıyla kolay bir şekilde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılabilecektir.

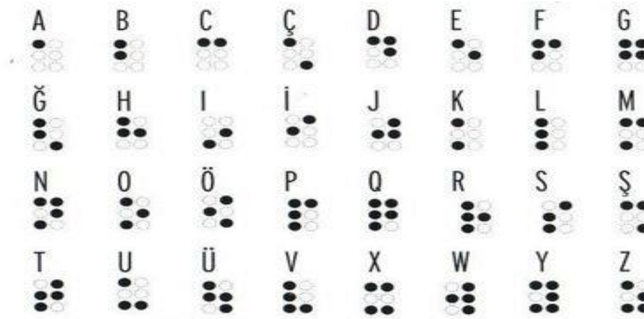
Breyl yazı, iki sütun halinde dikdörtgen bir şekil üzerine dizilmiş, 6 kabartılmış noktadan oluşur. Her nokta altmış dört farklı kombinasyon oluşturulabilir ve kombinasyonlardan birinin oluşturulabilmesi için noktalar farklı şekillerde dizilir (AY & VAROL 2007; 1425). Ülkemizde öğreticiler için Braille (Kabartma Yazı) alfabesi öğretim kılavuzları da hazırlanmıştır. Bu kılavuzda da gösterildiği gibi bu alfabeyi oluşturan kabartma noktalar sol tarafta yukarıdan aşağıya doğru "1", "2", "3", ve yine sağ tarafta yukarıdan aşağıya doğru "4", "5" ve "6" olarak adlandırılmaktadır. Şekil 3'te Braille harfleri oluşturan altı nokta ve örnek olarak da C harfi (C harfi: 1 ve 4) gösterilmiştir.

(C Harfi)

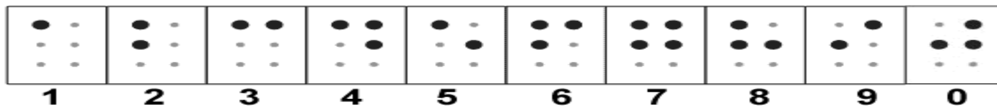
Şekil 3-Braille Harfleri Tablosu

Harflerin aralarında birleşimler oluşturmalarıyla Şekil 3'te verdiğimiz kabartma yazılı alfabe ortaya çıkmaktadır. Türkçe "Ö, Ü, Ç, Ğ, Ş" harflerinin de okunmasına izin veren bu alfabenin öğrenimi ve kullanımı çok kolaydır. Bilgisayarda "Word" programında yazılan bir yazı Braille yazıcılar aracılığıyla çıktı olarak alınabileceği için bu yazıyla yazılmış kitaplar ve sözlükler oluşturmak bizi zorlamayacaktır. Ayrıca yabancı dil olarak Türkçe öğretim merkezlerinde bulunan Braille yazıcılar aracılığıyla öğreticiler kendi kitaplarını da kolaylıkla oluşturabilecekler ve öğrencilerinin öğrenmelerini kolaylaştıracaklardır. Etkinlikler, eğitsel oyunlar ve bulmacalar da bu sayede Braille yazıya dönüşecek ve görme engelli öğrencinin eğlenerek yabancı dil olarak Türkçe öğrenmesini destekleyecektir. Ayrıca bu yazı için hazırlanmış tabletlerde, klavyelerde ve daktilolarda da yazılar yazılabilmektedir. Tablete takılan kağıt ucu sivri kalem sayesinde kolaylıkla kabartılabilmektedir. "Tabletle yazım esnasında aynı zamanda satırın sağından soluna doğru yazılır. Diğer bir deyişle yazı sağdan sola yazılır ve soldan sağa okunur (AY & VAROL 2007; 1427).

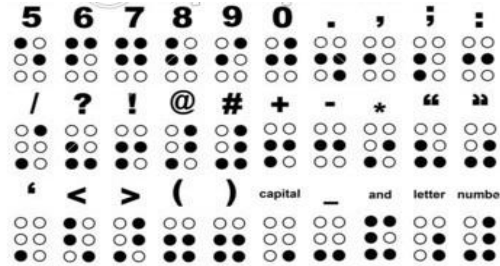
Şekil 4-Braille Alfabesi

Türkçe alfabenin kolaylıkla öğrenilebileceği bu yazı sisteminde sayılar için de birleşimler vardır. "Braille alfabesinde sayıların gösterimi için yeni kombinasyonlar üretilmiştir. Sayılar kullanılacaksa önce sayıların gösterileceğini belirten bir rakam işareti (3 4 5 6)kullanılır (AY & VAROL 2007; 1427). Bu sayede rakamların Türkçeleri de rahatlıkla öğretilebilecektir.

Şekil 5-Braille Yazıyla Sayıların Gösterimi

Braille alfabe noktalama işaretlerinin de kullanımına olanak tanımaktadır. Bu sayede görme engelli öğrenci yabancı dil olarak noktalama işaretlerinin hem Türkçe karşılıklarını öğrenecek hem de yazıda kolaylıkla kullanabilecektir. Braille noktalama işaretleri Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6- Braille Yazıyla Noktalama İşaretleri

Bu yazı ile kitap baskısı işi hayli kolaylaşmış bulunmaktadır. Klasik olarak büyük sterotip makinelerinde kabartma yazı çinko levhalar üzerine iki taraflı olarak yazılabilmektedir. Sonra Kaskı makinelerinde bu çinko levhalar arasına verilen kalınca yazı kâğıdı üzerine iki taraflı kabartma yazı çıkmaktadır. Son zamanlarda İngiltere'de yeni geliştirilen bir baskı makinesi ile ince kağıt üzerine kabartma noktalar eritilmiş plastikle yazılmaktadır. Bu hem kitapların hacimlerini azaltmakta hem de aşınma sorununu çözmektedir (ENÇ 2005; 94).

Yukarıda üzerinde ısrarla durduğumuz bu yazı sistemiyle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitapları kolaylıkla basılabilecek ve öğrencilere ulaşacaktır. İçerik olarak normal öğrencilerin kitaplarıyla aynı olan bu kitapların tek farkı Braille alfabeyle kaleme alınmaları olacaktır. Temel Seviye (A1-A2), Orta Seviye (B1-B2) ve Yüksek Seviye (C1-C2) kurlarına göre kaleme alınan bu Braille yazıyla yazılmış Yabancı dil olarak Türkçe Öğretim setlerinde etkinlik kitapları, öğretmen kitapları ve cd'ler yer alacaktır. Öğrenci bu kitaplar sayesinde bireysel öğrenmesine de katkıda bulunacak ve kendi kendine etkinlikler yaparak Türkçe öğrenecektir. Ülkemizde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi adına basılmış olan *Hitit, İzmir, Gökkuşağı, Lale, Ebru, Bizim Türkçe, Gazi Üniversitesi TÖMER* gibi uygulama kitaplarının görme engelliler için de bir baskısının yapılması veya görme engelliler için sıfırdan bir kitabın kaleme alınması çok önemlidir. Hiç görmeyenler için hazırlanacak kitaplarda normal nitelikteki görsellerin olmasına gerek yoktur. Görsellerin yerine öğretilecek olan kelimelerin veya cümlelerin tasvirlerinin Braille alfabeyle iyi yapılmış olmalarına özen gösterilmelidir. Çünkü öğrenciler 3 boyutlu olmayan görsel öğelerden faydalanamayacaklardır. Fakat kitaplar hazırlanırken üç boyutlu görsellerden faydalanılabilir. Teknolojinin bu konudaki desteğini göz ardı etmemek lazım. Üç boyutlu yazıcılar yardımıyla görsellerin oluşturulması hem zamandan tasarruf sağlayacak hem de öğreticilerin işlerini kolaylaştıracaktır. En önemlisi ise görme engelli öğrencinin evinde, memleketinde bile bireysel hızında yabancı dil olarak Türkçe öğrenmesini sağlayacaktır. Aşağıdaki görselde bir görme engelli anne adayının üç boyutlu resim ve Braille alfabeyle çocuğunun ultrason görüntülerini hissedebildiği görülmektedir. Görme engelliler için hazırlanacak yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarımızda da aynı şekilde 3 boyutlu resimler ve yanında bu resimlerin Braille alfabeyle yazılmış karşılıkları ile örnek cümleleri bulunmalıdır.

Şekil 7-Üç Boyutlu Görseller ve Braille Yazılı Karşılıkları

Bu kitaplardaki metinlerde tasvirler yapılırken herkes tarafından fazlaca bilinen uluslararası yabancı dillerden de yararlanılabilinir. Öğretilen kelimeler ve kuralların cümle içindeki kullanılışlarıyla ilgili örnek cümlelerin varlılığı da son derece önemlidir. Braille Alfabe kısaltma işaretlerinin kullanımına da olanak sağlamaktadır. Bu sayede kitapların sayfa sayısından ve zamandan da tasarruf sağlanabilmektedir.

Braille alfabeyle hazırlanmış sözlükler de görme engelli öğrencilere inanılma bir kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca bu sözlüklerin c'lerinin de sözlüklerle beraber satılması gerekmektedir. Bu sözlüklerin özellikle isimler ve fiiller olarak ayrılmalarının yanında özellikle kelimelerin Temel seviye, Orta seviye ve Yüksek seviyede cümle içinde nasıl kullanılacaklarını gösteren örnek cümlelerinin de olması gerekmektedir. Tanıklı şekilde hazırlanan bu sözlüklerin yanında öğretici etkinliklerin ve oyunların da Braille alfabeyle hazırlanmış olmaları gerekmektedir. Kelimelerin ve örnek cümlelerin görme engelliler tarafından anlaşılabilmeleri için tasvirlerinin de yapılması şarttır.

Braille alfabeyle yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitapları okunurken veya yazılırken dikkat edilmesi gereken hususlar da vardır. Hususları şöyle belirtebiliriz (ENÇ 2005; 94):

A. Her dikdörtgen içine bir harf yazılır. Kelimeyi oluşturan harfler biri birine bitişik olan dikdörtgenler içine yazılır.

B. Kelimeler arasında bir dikdörtgenlik boş yer bırakılır.

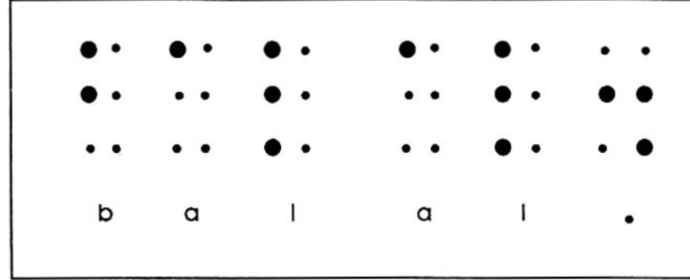
C. Noktalama işaretleri kelimenin bitimine eklenir.

D. Üç, dört, beş ve altıncı noktalardan oluşan işaretten sonra yazılan ilk on harf sayı simgesi anlamına gelir. Buna göre sayı işaretini izleyen "a" harfi bir, "b" harfi iki, "c" harfi üçü vs. gösterir.

Bu alfabeyi okuyan görme engellilerin dakikada 300 civarı kelimeden daha fazla okuyabildiklerini düşünürsek bu kitapların hazırlanması görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretmemiz adına en önemli varyantların başında gelmektedir. Bu kitapların ülkemizde ve ülke dışında yabancı dil olarak Türkçe öğreten merkezlere gönderilmesi görme engelli yabancıların Türkçe öğrenerek toplumsal hayata atılmalarını sağlayacaktır. Bu kitaplar hiç görmeyen öğrenciler için hazırlanmalıdır. Az görenlerin bu tarz kitaplara ihtiyaçları yoktur.

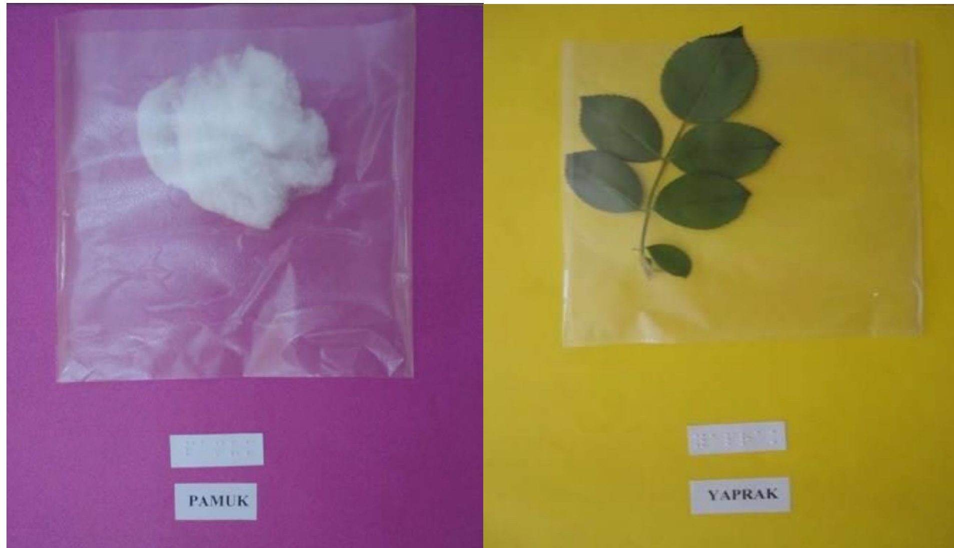
Şekil 8'de Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarında kullanılabilecek cümlelerle ilgili örnek bir kullanım gösterilmiştir. Bu örnekte de görüleceği gibi "Braille sisteminde sözcükler, normal

ya da olduğu gibi harf harf yazılır ve sözcükler arasında boşluk bırakılır. Örneğin "bal al" cümlesinde, 1., 2. -1. -1., 2., 3. noktalar ara vermeden kabartılarak "bal" yazılır. Boşluk bırakıldıktan sonra 1. – 1., 2., 3. kabartılarak "al" yazılır ve boşluk bırakmadan nokta işareti olan 2., 5., 6. noktalar kabartılarak cümle tamamlanmış olur" (ÖZYÜREK 2011; 138).

Şekil 8-Braille Yazıyla Yazılmış Örnek Türkçe Cümle

Tüm bu saydıklarımızın aksine öğretici eğer bu tarz imkânlara sahip değilse ve görme engelliler için Braille alfabeyle hazırlanmış yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitapları yoksa bizzat kendisi de "nesne kitapları" oluşturabilir. Somut nesneleri içeren bu kitap sayesinde nesneleri ortamlarına göre "meyveler, yiyecekler, sağlık, eğitim" gibi alanlara göre sınıflandırabilecek ve yaşantısında olan bu nesnelerin Türkçe isimlerini hissederek öğrenecektir. Bu kitapların görsel anlamda ilgi çekici olmalarına da gerek yoktur. Öğrencinin bu ortamlara göre oluşturulmuş bu kitapları ayırt edebilmeleri adına ön yüzlerine içeriğini anlatan bir ipucunun da yerleştirilmesi gerekir. Ayrıca bu nesnelerle ilgili metinlere ve öykülere de yer verilebilir. Metinlerin üzerine metinde kullanımı gösterilen nesnenin yapıştırılan kilitli poşet içinde yer alması öğretim için yeterlidir. Şekil 9'da Braille Alfabeyle ve Latin alfabeyle desteklenmiş bir nesne kitabı örneği verilmiştir. Sol altta pamuk, sağ altta da yaprak nesnesi vardır.

Şekil 9-Canlı Nesnelerle Yapılan Braille Yazılı Nesne Kitapları

Yukarıdaki nesne kitaplarıyla ilgili kelimelerin Braille alfabeyle Temel (A1-A2), Orta (B1-B2) ve Yüksek (C1-C2) Seviyelerde hazırlanmış örnek cümleleri de mutlaka olmalıdır. Kelimelerin cümle içerisinde seviyelere göre örneklerinin olması görme engelli öğrencinin seviyesine uygun olarak kelimenin cümle içerisinde nasıl kullanıldığını öğrenmesini ve yaşantı kazanmasını sağlayacaktır.

Öğreticilere görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yaparken kendi imkânlarıyla hazırlayabilecekleri nesne kitapları için bazı fikirler (TUNCER 2013; 34):

A. Puding yapalım: Puding paketi, süt kartonu, tahta kaşık.

B. Banyo yapalım: Sabun parçası, Küçük şampuan şişesi, Banyo oyuncakları, Tarak, havlu.

C. Kaşıklar: Plastik, metal, Büyüklü küçüklü tahta kaşıklar.

D. Yemek yiyelim: Kâğıt tabak, plastik kaşık, çatal, kağıt peçete.

E. Okul bahçesinde neler var? Çeşitli yapraklar, ağaç kabukları, taşlar, atkestaneleri, meşe, palamutları, otlar, çiçekler.

F. Giysilerimizi nelerle kapatırız? Fermuar, çıt çıt, çeşitli düğmeler, bağcıklar, cırt bant.

Bunların dışında informal ortamlardaki "sağlık ortamı, yolculuk ortamı, eğitim ortamı, alışveriş ortamı" gibi alanlardan da yararlanarak hem sözlük hem de yabancı dil olarak Türkçe öğretim nesne kitapları oluşturabiliriz.

2.c.) Konuşan Kitap, Konuşan Sözlük ve Konuşan Kütüphane

Konuşan kitap, konuşan sözlük, konuşan kütüphane çalışmamız hiç görmeyen görme engellilerimiz için uygulanması önerilen bir çalışmadır. Fakat az görenler veya tam görenlerin de faydalanabileceği muhteşem bir çalışmadır. Fakat hiç görmeyenlerin haricindekilerin bizzat görerek, yazarak, okuyarak yabancı dil olarak Türkçe öğrenmeleri önerilmektedir. Bu uygulama, yurt içi ve yurt dışındaki yabancı dil olarak Türkçe öğretim merkezlerinde başarıyla uygulanabilir.

Günümüzde ülkelerin gelişmişlikleri ülke genelindeki kitap okuma oranıyla değerlendirilmektedir. Bu durum yanlış da değildir. Çünkü kitaplar bilgi hazineleridir. Dünya ülkeleri bu duruma önem verirken engelli vatandaşlarını da göz önünde tutmaktadırlar. Birçok dünya ülkesinde görme engellilere yönelik hazırlanmış kütüphane bölümlerinde onların yazı okuyamayacakları bilindiği için dijital erişimli bir sistem uygulanmaktadır. Ülkemizde de Milli Kütüphanenin bu yönde bir çalışması olmuş ve bünyesinde konuşan kitaplık bölümünü oluşturmuştur. Fakat ülkemiz kütüphaneleri bu konuda çok yetersizdir. Üniversitelerimiz kütüphaneleri açısından baktığımızda ise durum hiç de iç açıcı değildir.

Konuşan kitap adı altında internet üzerinde GETEM (Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji Laboratuvarı)'in görme engellilere sunduğu imkanlar vardır. Burada isteyen duyarlı vatandaş kitap seslendirebilirken, görme engelli insanlar da bu kitapları kolaylıkla dinleyebilmektedirler. Yine GETEM'in ev telefonları üzerinden yararlanılabilinecek olan "Telefon Kütüphanesi Projesi" vardır. İsteyen insanlar üye olarak birçok kitabı telefon üzerinden dinleyebile-

ceklerdir. Keza İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin de görme engelli vatandaşlara yönelik internet üzerinden kitap dinleyebilecekleri bir uygulaması vardır.

Yabancı dil öğrenen görme engelli Türk vatandaşlarımızın veya yabancı dil olarak Türkçe öğrenecek olan görme engelli yabancıların yararlanabilecekleri konuşan kitaplık, konuşan kitap veya konuşan sözlük gibi bir uygulama yoktur. Bu durum görme engellileri yok saymak değil de görme engellilerin bu tarz olayların işinde pek bulunmayışlarıyla alakalı olan bir sorundur. Fakat Türkçeyi dünya dili yapmak istiyorsak engelli veya engelsiz diye bir ayrım yapmadan her an böyle bir talebin gelebileceğini düşünerek uygun altyapıyı oluşturmamız gerekmektedir.

Hollanda'nın Amsterdam, Rijswijk ve Grave şehirlerinde bulunan Dedicon Prodüksiyon bir sivil toplum kuruluşu olarak eğitim ve kütüphanecilik alanında öncü bir kuruluştur. Amsterdam Kütüphanesi'nde görme engellilerle ilgili bölüm 1919 yıllarında kurulmuştur. Günümüzde Dedicon, devletten ve işbirliği yaptığı kurumlardan da ekonomik destek almaktadır. "Dedicon görme engellilerin gazete kitap ve dergi okuyabilmeleri için okuma yazılım programları, disleksi yazılımları okuma ve aynı anda dinleme programları hazırlayarak seçenekler sunmaktadır. Bu merkezde yaklaşık 600.000 kitap, 300 gazete ve dergi sesli yayın olarak üretilmiştir ve üretim sürdürülmektedir. Hükümet ve şirketlerce gönderilen bilgilendirme yazıları da sesli yayın olarak okuyucu kitlesine ücretsiz olarak iletilmektedir" (BAKIRCI 2011; 308). Türkiye'de yabancı dil olarak Türkçe öğretimin merkezi durumundaki yunus Emre Enstitüsü'nün görme engellilerle alakalı bu konudaki çalışmaları inceleyerek bünyesinde görme engellilere yönelik dijital erişimli yabancı dil olarak Türkçe konuşan kütüphane uygulaması başlatması önemlidir. Yine Milli Kütüphane'den de bu konuda destek alınabilir.

Yurtdışında yaşayan Türk ailelerin görme engelli çocuklarına veya Türk Cumhuriyetlerinde yaşayan Türk kökenli görme engelli kardeşlerimize de ulaşmak adına Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın da bu çalışmaların içinde olması önemlidir. Ayrıca ülkemizdeki diğer yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan üniversiteler veya kurumlar da bu kendi bünyelerinde bu tarz kütüphaneler veya kitaplıklar oluşturabilirler. Özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi uygulama kitaplarının veya sözlüklerinin bu şekilde görme engellilere ulaştırılması önemlidir.

Ülkemizde görme engellilere dijital erişimli olarak yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapabilmek için DAISY (Digital Accessible Information System / Dijital Ulaşılabilir Bilgi Sistemi) yazılımını kullanabilirsiniz. Audio (işitme-işitsel) servislerinde de rahatlıkla kullanılabilen bu yazılıma yüklenecek Türkçe seslendirme yazılımı sayesinde hiçbir sorun yaşamadan dijital erişimli olarak görme engelli yabancılara ulaşabiliriz. Bu konuda yine Dedicon Prodüksiyon Hollanda'da devletten aldığı destek gibi Avrupa Birliği'nden proje bazında destek de alınabilir.

Seslendirmelerin başarılı olabilmesi için uygulanacak öneriler ve örnekler:

Öneriler:

Öncelikle seslendirmeleri yapacak kişilerin yabancı dil olarak Türkçe öğretimi dersi veren kişiler veya bu konuda sertifika almış kişilerden olması gerekir. Standart İstanbul Türkçesi konuşan

bu kişilerin ağız yapılarında da konuşmalarına zarar verecek bir durumun olmaması gerekir. Özellikle tavşanağızlılık, yöresel dil kullanma, çene yapısı bozukluğu, dişle ilgili problem vb. gibi kusurlarının olmaması gerekir. Bu kişilerin karşıdaki kişinin görme engelli olduğunu ve Türkçeyi yeni öğrendiğini bilerek seslendirme yapması gerekir. Bu seslendirmede özellikle sade, akıcı ve net cümleler kurmak gerekir. Temel (A1-A2), Orta (B1-B2) ve Yüksek (C1-C2) Seviyelere yönelik kur kur seslendirmeler yapmak ve bu seslendirmeleri bu şekilde sınıflandırmak önemlidir. Özellikle bu seslendirmeleri yapan kişinin genel tasvirler yapması son derece öğretici olacaktır.

Konuşan sözlüklerin de isimler, fiiller diye önce ikiye ayrılması ve isimlerin de "sağlık, eğitim, haberleşme, oyunlar, iletişim, meyveler, giyecekler" gibi ortamlara ayrılarak seslendirilmesi ve her kelimeyle ilgili Temel (A1-A2), Orta (B1-B2) ve Yüksek (C1-C2) Seviyede örnek cümle kurulumlarının tasvirler aracılığıyla anlatılması başarı kalitesini artıracaktır.

Örnekler:

1. Kelimelerin Örnekleme Yöntemi İle Ses Kaydı Olarak Öğrenciye Sunulması (YİĞİT & GÖKDUMAN 2014):

Örnek 1: Balkon, İsim
Evimde üç balkon var.
Bu balkon çok küçüktür.
Balkonsuz bir ev istiyorum
Örnek 2: Unutmak, Fiil
Ben hastayım, evde dinleniyorum.
Doğum günümü unuttum, özür dilerim.
Telefonumu okulda unuttum.
Örnek 3: Bozuk, Sıfat
Bu televizyon bozuk, çalışmıyor.
Bozuk yollarda yürümek çok zordur.
Kahve makinesi bozuk, kullanmayınız.

Yukarıda örnek kelimelerin hangi kelime türü oldukları ve cümle içinde nasıl kullanıldıkları da gösterilmiştir. Bu görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yaparken oldukça kalıcılık sağlayacak bir seslendirme yöntemidir. Çünkü öğrenci bir nevi bu örnek kullanımlar sayesinde yaşantı da kazanacaktır. Bu durum öğrencinin motivasyonunu artırırken derse de ilgisini artıracaktır. Fakat bu kullanımların yanında özellikle kültürel öğelerden de faydalanmak gerekir. Dil-kültür ilişkisini de düşünürsek yabancı öğrencinin Türk kültürünü yansıtan Atasözü, deyimler ve kalıp sözleri de sesli kitaplar sayesinde öğrenmesi önemlidir. Ayrıca öğrencinin Temel Seviye, Orta Seviye ve Yüksek Seviyede öğrendiği dilbilgisi kurallarının da bu seslendirmede ilgili cümlede kullanılması daha başarılı sonuçlar doğuracaktır. Yukarıdaki örneklerin yanında aşağıdaki gibi bir örnek seslendirme de yapılabilir.

Örnek 4 : Üzüm, İsim, Meyve, (Asmada yetişen büyük taneli meyve)

Temel Seviye: Manavdan üzüm aldım. (Öğrenci ad durum eklerini ve görülen geçmiş zamanı öğrenmiştir.)

Orta Seviye: Lionel arkadaşına "Üzüm alıp almayacağını" sordu. (Öğrenci dolaylı anlatımı öğrenmiştir.)

Yüksek Seviye: Kanka, "Üzüm üzüme baka baka kararır", sen de Osman'a benzedin. (Öğrenci atasözlerini, …-(y)A…(Y)A zarf-fiil ekini, ad durum eklerini, görülen geçmiş zaman ekini, geniş zaman ekini, bağlaçları öğrenmiştir.)

Bu kullanım hem konuşan sözlük hem de konuşan kitap kapsamında çok başarılı sonuçlar verecektir. Öğrenci özellikle bu sayede olumlu bir şekilde kelime öğrenebilecektir. Yukarıdaki örnekler tanıklı olarak hazırlanan konuşan sözlük kullanımına daha elverişlidir.

2. Metinlerin, soruların ve diyalogların Anlama, Yazma ve Konuşma'ya uygun olarak Öğrenciye Sunulması

Diyalog Metni

Konu: Sağlık, Hastane Ortamı

Kullanılacak Kelimeler:(doktor, hasta, hastalık, hemşire, danışma, ambulans, hasta bakıcı, sargı bezi, reçete, şurup, hap, ilaç, neşter, eczane, galoş, serum, şırınga, tekerlekli sandalye, laboratuvar, ameliyathane, hekim, ameliyat, anestezi, başhekim, başhemşire, tedavi et-)

Kur: Orta Seviye (B1-B2)

Samuel'in Hastanede Yaşadıkları

KONUŞMA-Karşılıklı Konuşma

Samuel: Afedersiniz, ben hasta oldum, ambulans ile geldim, doktor nerede?

Danışma Görevlisi: Burası danışma, kimliğini ver, ben seni kayıt edeyim. Numaran gelince doktor seni tedavi edecek.

Samuel: Teşekkür ederim.

(Samuel'in sırası gelir ve yürüyerek doktorun odasına girer şeklinde tasvirler yapılmalıdır.)

Doktor: Samuel sen hasta olmuşsun, biz sana serum takarken hemşire senin reçeteni hazırlasın. İlaçlarını eczaneden al ve kullan. İlaçlarından haplarını ve şuruplarını 1 hafta kullan. İlaçların bitince seni ameliyat edeceğiz. Şırıngayı takarken korkma.

(Bir hafta olmuştur ve Samuel hastaneye tekrar gelerek ameliyat olacaktır şeklinde genel tasvirler yapılmalıdır.)

Samuel: Ben hazırım, hastalığım geçsin istiyorum.

(Doktor ameliyata hazırlanır. Hemşireleri çağırır şeklinde tasvirler yapılmalıdır.)

Doktor: Başhekim izin verdi. Başhemşire gelince ameliyathaneyi hazırlasın.

Hemşire: Tamam hekimim.. Tekerlekli sandalye, neşter, sargı bezi hazır, başhemşire de geldi.

Doktor: Hasta bakıcı da hazır olsun. Anestezi verelim. Hastanın galoşunu giydirin. Ameliyat sonrası laboratuvara parçaları gönderin.

(Ameliyat bitmiş ve Samuel kendine gelmiştir şeklinde genel tasvirler yapılmalıdır.)

Doktor: Nasılsın Samuel?

Samuel: Teşekkür ediyorum, çok iyiyim.

Yukarıdaki diyalog metninin benzer şekilleri Anlama, Yazma, Dinleme etkinlikleri için de oluşturulabilir. Yukarıdaki metin üzerinden öğrenciye yazı yazdırılabileceği gibi, öğrencinin diyalogu anlayıp anlamadığı da öğrenilebilinir.

ANLAMA

A.) Diyalog metnine göre aşağıdakilerden doğru olana doğru, yanlış olana da yanlış deyiniz.

1. Samuel hastaneye ambulansla gelmiştir. (Doğru)
2. Doktor Samuel'i ameliyat etmemiştir. (Yanlış)
3. Hemşire Samuel'in reçetesini hazırlamıştır. (Doğru)

YAZMA

A.) Samuel'in hastanede yaşadıklarını, kullanılacak kelimelerden yararlanarak yazınız.

Samuel *ambulans*la *hastane*ye gitti. *Danışma*dan numara aldı. *Doktor*un yanına gitti. *Hemşire reçete*sini yazarken d*oktor* Samuel'e *serum* taktı. Samuel şırıngadan korktu. Eczaneden *ilaç*larını alan Samuel, *hap* ve *şurup*larını kullandı. Samuel tekrar *hastane*ye geldi. Başhekimden izin alındı. Başhemşire, *sargı bezi, neşter* ve *tekerlekli sandalye*yi hazırladı. Galoşunu giyen Samuel'e *Anestezi* verildi. Samuel *ameliyathane*de *ameliyat* oldu. Samuel'den alınan parçalar *laboratuvar*da incelendi. Hasta *bakıcı* Samuel'e baktı. *Hekim* bey Samuel'i *tedavi et*ti. Samuel de *hekim*e teşekkür etti.
Sonuç: Tüm cevaplar doğru.

Konuşma, Yazma, Dinleme, Anlama alanlarına göre yukarıdaki etkinlikler şekillendirilerek görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşan kitaplar ve konuşan sözlükler aracılığıyla sunulabilir. Bu çalışmaların daha birçok şekilleri vardır. Soru sorma, örnek diyalog oluşturma, soruları cevaplatma, öğrencilerden metini canlandırmalarını isteme vb. gibi birçok etkinlik oluşturulabilir. Görme engelli öğrenci konuşan kitap ve konuşan sözlük sayesinde hiç zorlanmadan yabancı dil olarak Türkçe öğrenebildiğini görecek ve motivasyonunu artıracaktır. Tüm bu etkinliklerin sonunda öğrenciye metinlerle ilgili doğru şekillerinin de dönüt edilmesi öğrencinin kendi cevaplarıyla doğru cevapları karşılaştırmasını ve en doğrusunu öğrenebilmesini sağlayacaktır. Bu çalışmalar profesyonel şekilde ülke bazında bu işin merkezi olan kurum eliyle yapılabileceği gibi yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan merkezlerin kendi imkanları doğrultusunda konuşan kitap, konuşan sözlük ve kütüphane içerinde konuşan kitaplık bölümleri oluşturmalarıyla da yapılabilir. Öğretici bu sayede normal öğrencilere verdiği tüm üniteleri seslendirerek öğrenciye sunabilir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitapları da bu sayede 4 temel dil becerisine hizmet edecek şekilde görme engelliler için dile gelmiş olur. Aynı şekilde sözlükler de dile gelmiş olur. Yurt içinde ve yurt dışında başarılı bir şekilde uygulanabilecek bir yöntemdir.

2.d.) İnformal Öğrenme Yaklaşımı Destekli Öğretim

Eğitim, okullarda planlanarak (formal) ve okul dışında doğal ortamda, programın dışında (informal) olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Günümüzde okullar eğitim sürecinin en

önemli kısmını oluşturur. Eğitim yalnız okullarda yapılmaz. Günlük hayattaki eğitim-okul bitişikliği, eğitim denince okulu anımsatır. Oysa okul dışında da gençleri, yetişkinleri bir mesleğe hazırlamak ve onların hayata uyumlarını kolaylaştırmak için açılmış kısa süreli eğitim veren kurumlar vardır. Ayrıca eğitim ailede, iş yerinde, asker ocağında camide ve insanların oluşturdukları çeşitli gruplar içinde de yer alır (FİDAN 2012; 4). Burada önemli olan öğrenmeyi öğrenebilmektir. İnformal öğrenme yaklaşımı da klasik okul tasvirlerinin dışına bizi çekerek, eğitim-öğretim ortamının sadece dört duvar arasında olmayacağını gösterir.

İnsan sadece okulda öğretmenin anlattıklarını dinleyerek öğrenmez. Doğumundan itibaren evde ana babadan, aile büyüklerinden akrabalarından, arkadaşlarından, komşularından televizyondan, sinemadan, tiyatrodan, müze gezilerinden, kitap, gazete ve dergilerden hayatı boyunca öğrenmeye devam eder(TÜRKMEN 2010; 47). İhtiyaçları doğrultusunda yaparak-yaşayarak öğrenme fırsatı yakalar ve bu öğrendiklerinde kalıcılık yakalayarak, öğrendiklerini hayatı boyunca kullanabilme imkanına kavuşur. Bu sayede insanlarla diyalog kurar, keşfetme becerisi yakalar, tecrübe kazanır ve karşılaştığı benzer olaylarda doğru adımlar atabilme başarısı sağlar. "Çok gezen mi bilir, çok okuyan mı bilir?" sorusundan da anlaşılacağı gibi doğal hayat insanlara her gün bir şeyler öğretir.

Klasik sınıfların dışında eğitim öğretim ortamı oluşturulması son zamanlarda ön plana çıkan bir çalışmadır. İnformal ortamların eğitim öğretim üzerindeki başarılı sonuçları anadili olarak Türkçe öğretiminde uygulanıyor olsa da yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde pek uygulanan bir çalışma yöntemi değildir. Fakat informal öğrenme yaklaşımıyla yapılan eğitim öğretimin Türkçenin hem anadili olarak hem de yabancı dil olarak öğretiminde etkili bir yöntem olduğu bilinmektedir. Çünkü öğrenciler informal öğrenme yaklaşımıyla yaşantı kazanmaktadır ve yaparak yaşayarak öğrenebildikleri için öğrendiklerini unutmamaktadırlar. İnformal öğrenme yaklaşımı, engelli veya engelsiz tüm öğrenciler için başarılı bir yöntemdir.

İnformal öğrenme yaklaşımının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılabileceğiyle alakalı Sedat Maden ve Ömür Dincel'in *"İnformal Öğrenme Yaklaşımının Yabancı Dil Olarak Türkçe Sözcük Öğretimine Etkisi* (MADEN & DİNCEL 2015)" isimli çalışmaları önemlidir. Bu çalışma alandaki konuyla alakalı ilk çalışma olması dolayısıyla da ekstra önemlidir. Maden ve Dincel bu çalışmalarında "Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde informal öğrenme ortamlarında yararlanılması, öğrencilere doğal ortamda doğrudan öğrenme imkânı sunmakta ve kavramların zihinde kalmasını kolaylaştırıcı bir etki yaratmaktadır. İnformal öğrenme sayesinde birden fazla duyusunu harekete geçirerek öğrenme fırsatı yakalayan öğrenciler için daha kalıcı bir öğrenme gerçekleşmektedir. Yabancılara Türkçe sözcük öğretimi üzerine yapılan bu araştırma, informal öğrenmenin özelde yabancılara sözcük öğretiminde genelde ise ana dili ve yabancı dil öğretiminde başarıyı artırmada etkili olacağını göstermektedir" (MADEN & DİNCEL 2015; 48) sonucuna varmışlardır. Görme engeli bulunmayanların informal öğrenme yaklaşımıyla yabancı dil olarak Türkçeyi başarılı bir şekilde öğrenebileceklerini ortaya koyan bu çalışma az görenler ve hiç görmeyenler için de uygun şartlar ve ortamlar oluşturulduğunda başarılı sonuçlar ortaya koyacaktır.

İnformal öğrenme yaklaşımı sayesinde görme engelli öğrenci hem toplum içinde konuşulan dili öğrenecek hem de görerek öğrenemediği ve bu nedenle de gören öğrencilere oranla daha çok yabancı olduğu bir ülkenin kültürüne aşina olacaktır. İnformal öğrenme yaklaşımı dil-kültür ilişkisinden hareketle kültür aktarımına da zemin hazırlayacaktır. Öğrenci informal öğrenme yaklaşımı sayesinde *"hastane, yolculuk, seyahat, alışveriş, berber, lokanta, mağaza"* vb. gibi ortamlarda da zorlanmadan günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecektir. Az görenler büyütme yazılımları veya gözlükleri sayesinde normal öğrencilere uygulanan standartlarda İnformal öğrenme desteği alarak yabancı dil olarak Türkçe öğrenebileceklerdir.

Hiç görmeyenler için informal öğrenme yaklaşımı, aşağıdaki şartlar olgunlaşınca olumlu sonuçlar verecektir:

- ✓ Görme engelliler adına ülkemize duyarlılık artarken özellikle görme engeli bulunan yurtdışı Türkler, akraba topluluklar ve yabancıların ülkemize gelebileceklerinden hareketle *"lokanta, banka, cami, okullar, alışveriş merkezleri, mağazalar, berberler, kafeler, lavabolar, kütüphaneler, oyun salonları, gezi yolları"* gibi ortak kullanım mekânlarına giden sarı bantlı yolların bulunması informal öğrenme yaklaşımın ilk aşamasıdır.
- ✓ Bu mekânların girişlerinde *"berber, cami, lokanta, lavabo"* vb. şeklinde isimlerinin de Türkçe olarak Braille alfabeyle yazılmış olmaları gerekir.
- ✓ İnformal öğrenme yaklaşımıyla görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretecek öğreticinin hem görme engelliler hem de informal öğrenme yaklaşımı konularında yeterli bilgi ve donanıma sahip olması gerekir.
- ✓ İnformal öğrenme ortamlarında beyaz bastonlar ve görme engellilerin hayatlarını kolaylaştıran rehber köpeklerden faydalanılabilinir. Beyaz bastonlar sayesinde insanlar görme engellileri tanıyacak ve gerekli yardımı görme engellilere sağlayacaklardır. Rehber köpekler de özellikle doğa yürüyüşü, köy ortamı ve diğer ortamlarda görme engellilere gerekli desteği sağlayacaklardır.
- ✓ İnformal ortamlardaki yaşananlar kayıt altına alınmalıdır ve daha sonra derste yanlışlar üzerinde durularak doğru şekilleri öğretilmelidir.
- ✓ Braille alfabeyle yazı yazabilmek için gerekli malzemeler doğal ortama götürülmelidir.
- ✓ Akıllı telefonlara yüklenen yön tayin edici navigasyonların varlığı da informal ortamlarda görme engellilere kolaylık sağlayacak uygulamalardandır. Türkçe konuşan yazılımlar görme engellilerin hayatlarını kolaylaştırırken onların yön konusunda Türkçe kelimeleri ve bu kelimelerin cümle içindeki hallerini öğrenmelerini sağlayacaktır. Yine akıllı telefonlara yüklenen ve nesnelere yaklaştırılınca onları algılayarak Türkçe isimlerini seslendiren yazılımların varlığı da görme engellilerin gören gözeri olacağı gibi doğal ortamda yabancı dil olarak Türkçe öğrenmenin zevkine varmalarını sağlayacaktır. Bu yazılımlar görme engellilerin anadillerine de tercüme etmelerini sağlamak adına tercüme yazılımlarıyla da desteklenebilir.
- ✓ İnformal öğrenme yaklaşımı yapmak için doğal ortamlara çıkılmadan önce ortamlar *"hayvanlar, bitkiler, meyveler, renkler, günler, yiyecekler, giyecekler, alışveriş, sağlık, hastane, iletişim, haberleşme, eğitim, güvenlik, meslekler, konaklama, seyahat, mekanlar,*

doğa olayları, köy ortamı, bankalar, toplu taşıma araçları, kütüphane" vb. şekillerde sınıflandırılmalı ve Temel (A1-A2), Orta (B1-B2) ve Yüksek (C1-C2) Seviye kurlarına uyarlanarak verilmelidir. Görme engellilere konuşma, yazma, anlama ve dinleme etkinlikleri de bu şekilde doğal ortamda yapılmaya çalışılmalıdır. Öğrenci öncelikle hangi ortamı öğrenecekse kuruna göre bu ortam hakkında bilgilendirilmeli ve bu ortamlarla ilgili kelimeler öğrenciye önceden verilmelidir. Görme engelli kişi Braille destekli, bilgisayar destekli ve dinleme destekli olarak hem konuşulacak metinler hem de kullanılacak kelimeler konusunda önceden destek almalıdır. Bu öğrendiklerini informal ortamlarda bizzat kullanarak pekiştirecek ve öğrenmeler kalıcı olacaktır. bu sayede toplum hayatına da adapte olacaktır.

Örnek Uygulamalar:

Konu: İnformal Öğrenme Yaklaşımı Destekli Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi (Görme Engelliler)

Uygulama Ortamı: Aile (Önceden bilgi verilmiş Türk bir aile ortamı)

Öğretilecek Kelimeler: anne, baba, dede, amca, hala, enişte, bacanak, kız kardeş, erkek kardeş, ağabey, dayı, teyze, babaanne, büyükanne, büyükbaba, baldız, çocuk, gelin, görümce, karı, koca, nine, torun, yeğen, kuzen, damat, yenge (Aile Terimleri).

Kur: Orta Seviye (B1-B2)

Öğretilecek Gramer Özellikleri: Gereklilik kipi (-meli/-malı, gerek, lazım)

1. Kelimelerin cümle içinde Kur'a uygun gramer özellikleriyle kullanılarak öğretilmesi

Örnek 1: Anne, İsim-Aile Terimleri (Gereklilik kipi "-meli/-malı"yla beraber öğretilecektir)
Orta Seviye: Göktürk annen bugün okula gelmelidir. (Öğrenci iyelik ekleri, ad durum ekleri ve bildirme ekini Temel Seviyede öğrenmiştir. Anne kelimesini gereklilik kipiyle beraber öğrenecektir.)
Örnek 2: Karı-koca, İsim-Aile Terimleri Gereklilik kipi "-meli/-malı"nin olumsuzuyla beraber öğretilecektir).
Orta seviye: Leyla ile Mecnun karı koca olmamalıydılar. (Öğrenci 'ile' bağlacını, "-ma/-me' olumsuzluk ekini, '-lar/-ler' çokluk ekini, 'y' kaynaştırma ekini, '-dı/-di/-du/-dü' bilinen geçmiş zaman ekini Temel seviyede öğrenmiştir. Öğrenci 'karı-koca' kelimelerinin gereklilik kipinin olumsuzuyla nasıl kullanıldığını öğrenecektir.)
Örnek 3: Dede, İsim-Aile Terimleri (Gereklilik kipi "-meli/-malı"nin sorusuyla öğretilecektir).
Orta Seviye: Dedem buraya gelmemeli mi? (Öğrenci iyelik eklerini, ad durum eklerini, soru eki 'mi/mı/mu/mü'yü Temel Seviyede öğrenmiştir. Öğrenci dede kelimesinin gereklilik kipinin sorusuyla nasıl kullanıldığını öğrenecektir).

2. Metinlerin Görme Engelli Öğrenciye Doğal Ortamında Sunulması

Diyalog Metni: ***Messi'nin Türk Ailesiyle Bir Günü***

KONUŞMA

Messi: Baba, annem nerde onu çok özledim.

Anne: Oğlum, çoktan gelmeliydin nerede kaldın? Kız kardeşin de seni çok özledi.

Kız kardeş: Ağabey (abi) hoş geldin.

Messi: Hepinizi çok özledim. Dedem ve büyükannem nerede?

Dede: Çocuk, buraya gel. Özledik seni afacan.

Büyükanne: Torunum, amcan ve halanı da görmelisin, eniştten birazdan kuzenlerinle beraber onları da getirir.

Messi: Hala, amca, enişte, yenge hepinizi çok özledim. Kuzen hemen gelmelisin, sana göstereceklerim var.

Kuzen: Messi hoş geldin. Bak bu Hasan. Damat adayımız. Sana da artık bir gelin bulmalıyız.

Messi: Ben de Messi tanıştığımıza memnun oldum.

Hasan: Ben de memnun oldum Messi.

Messi: Kuzen bu arada ben henüz kimseyle karı koca olamam. Ben dayım ve teyzem gibi evlenmeyeceğim.

Kuzen: Messi güzel güzel bebeklerin olur, bence evlenmen gerek. Baldızını da Osman'a alırız.

Messi: Bence senin görümceni almalıyız Osman'a.

Anne: Yemek hazır herkes sofraya gelsin.

Messi: Teşekkür ederim anne. Herkese afiyet olsun.

ANLAMA

A.) Aşağıdakilerden doğru olanlara doğru, yanlış olanlara da yanlış deyiniz.

1. Annemin erkek kardeşine dayı demeliyim. (Doğru)
2. Babamın kız kardeşine hala demeliyim. (Doğru)
3. Kuzenimin evleneceği kişiye baldız demem gerekir.. (Yanlış)

B.) Soruları konuşma metnine göre cevaplamanız gerek.

1. Messi'yi kuzeni kimle tanıştırdı?

Öğrencinin Cevabı: Görümcesi Osmanla tanışdırdı. **Sonuç:** Cevap hem gramer açısından hem de anlama açısından yanlış. Orta seviye kurundaki bir öğrencinin özel isimlere gelen eklerin ayrı yazılacağını ve sert ünsüzlerden sonra gelen 'b, c, d, g,'nin sertleşerek 'p, ç, t, k' olacağını bilmesi gerekir. Öğrenciye doğru cevap verilmelidir ve daha sonra soru tekrar sorulmalıdır.

Doğru Cevap: Messi'yi kuzeni damat adayı Hasan ile tanıştırdı.

YAZMA:

Öğrencinin konuşulanları ve konuşulanlar sonunda anladıklarını Braille alfabeyle yazmasına imkan tanınmalıdır. Bu yazacakları öğrenilecek kelimelerin cümle içinde kullanılmalarından oluşmalıdır. Öğretici bu yazılanları kontrol etmeli ve görme engelli öğrenciye gerekli dönütleri sağlamalıdır. Yazma soruları görme engelliye Braille alfabeyle uygun ortamda sorulmalıdır.

A.) Aşağıdaki diyalogu uygun kelimelerle tamamlayınız.

Anne, baba, kuzen, enişte, hala, -meli, damat

Messi: Kuzen **damat** adayımızla nasıl tanıştınız?

Kuzen: Annem ve babamla gezerken, Hasan'ı gördüm **kuzen.**

Messi: **Enişte**m ve **hala**m da gördü mü?

Kuzen: **Baba**m daha görme**meli** kuzen ama **anne**m biliyor.

Messi: Mutluluklar dilerim kuzen.

Kuzen: Teşekkür ederim Messi. Artık senin de evlenmen lazım.

Messi: Sağol kuzen.

Sonuç: Tüm cevaplar doğru.

İnformal öğrenme yaklaşımı görme engellilerin görememelerinden kaynaklanan eksikliklerini kapatmalarını sağlayan öğretici yöntemlerden biridir. Görme engelli öğrenci yabancı dil olarak Türkçe öğrenirken kelimeleri gerçek dünyalarında kullanarak öğrenecek ve yaparak yaşayarak öğrenmenin tadına varacaktır. Bu yöntem az görenler, hiç görmeyenler ve görme sorunu olmayan tüm görme engellilere başarıl bir şekilde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapmamıza imkan tanıyan etkili bir yöntemdir. Öğrenci hem içinde yaşadığı hayatla ilgili farkındalık kazanacak hem de kültür öğrenimi yapacaktır. Aynı ortamlarda tekrar bulunduğunda kolaylıkla yabancı dil olarak Türkçe konuşabilecek, anlayabilecek, dinleyebilecek ve yazabilecektir. Motivasyonu yükselen görme engelli öğrenci yabancı dil olarak Türkçe öğrenmeyi hayat tarzı haline getirecektir. Bu yöntem hem yurt içinde hem de yurt içine yapılabilmekte birlikte Türkiye'de daha başarılı sonuçlar vermektedir. Öğreticinin başarılı olabilmesi için gerekli alt yapıyı oluşturmakla birlikte, görme engelliler ve informal öğrenme yaklaşımı hakkında bilgili olması yeterlidir. Kolay bir şekilde uygulanabilecek ve başarılı sonuçlar alınabilecek bir öğretim yöntemidir.

Sonuç ve Öneriler

Görme engellilerin yabancı dil olarak Türkiye'de veya yurt dışında Türkçe öğrenmelerini istiyorsak öncelikli olarak fiziki şartları uygun pozisyona getirmeliyiz. Fiziki şartları sağladıktan sonra eğitim öğretimle ilgili olarak çalışmamızda anlattıklarımızı uygulamaya dökmeliyiz. Az gören ve hiç görmeyen görme engellilerin bu çalışmalar yapılırsa hem Türkiye'de hem de kendi ülkelerinde başarılı bir şekilde Türkçe öğrenebilecekleri kanaatindeyiz. Türkçeyi dünya dili yapmak istiyorsak yaşlı, genç, engelli, engelsiz, okumuş, cahil vb. gibi hiçbir ayrım yapmadan tüm insanlara ulaşmayı hedef edinmeliyiz. Görme engellilerin de bunlardan birisi olduğunu düşünürsek çalışmamızın son derece faydalı olacağı kanaatindeyiz. Çalışmamızda ele aldığımız faaliyetler uygulamaya dökülürse ne kadar başarılı olunduğunu da görmüş olacağız.

Öneriler:

- ✓ Eğitsel oyun, bulmaca, rol yapma, tiyatro ve drama, film ve müzikal beyin etkinlikleri destekli olarak da öğretimler yapılabilir. Görme engeliler bu yollarla hem yaparak yaşayarak yabancı dil olarak Türkçe öğrenirler hem de vakitlerini zevkli şekilde geçirme imkânı yakalarlar.
- ✓ Dinleme etkinlikleri ön planda tutulmalıdır. Özellikle dersler dinleme çalışmaları ağırlıklı yapılmalıdır.
- ✓ Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan kurum ve kuruluşlarımız ile öğreticilerimizin görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapabilecek standartlara ulaştırılması gerekir.
- ✓ İnformal öğrenme yaklaşımı, bilişim destekli öğrenme ortamları, kitap ve sözlük seslendirme, Braille alfabeyle yazılmış üç boyutlu görsellerle hazırlanmış kitaplar, canlı nesne kitapları vb. gibi eğitim öğretim faaliyetlerini destekleyici çalışmalar görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılmasına imkân ve ortam hazırlayan yöntemlerdir. Mutlaka bu çalışma ortamları oluşturulmalıdır.
- ✓ Gramerle boğulmayan öğrenciye ilgili kura göre kelimelerin cümle içindeki kullanımları öğretilmelidir.
- ✓ Görme engelliler için uygun fiziki şartlar hem ülke içinde hem ülke dışında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan merkezlerde oluşturulmalıdır. Yurtlar, kütüphaneler ve bilgisayar laboratuvarları görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılmasına imkân tanıyacak fiziki alt yapılara kavuşturulmalıdır.
- ✓ Online olarak ülke içinden ve ülke dışından herkesin ulaşabileceği ve istediği dillerde de karşılıklarını bulabileceği yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ağlarının oluşturulması gerekir. Bu hizmetin görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapabilecek düzeyde olması gerekir.
- ✓ Türkçe dünya dili yapılmak isteniyorsa engelli, engelsiz diye bir ayrım yapılmadan herkese yabancı dil olarak öğretilmelidir. Bunun için gerekli şartlar oluşturulmalıdır.
- ✓ Görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılırken mutlaka bilişim teknolojilerinden üst düzeyde yarar sağlanmalıdır.
- ✓ Toplu kullanım alanları görme engellilerin yararlanabileceği ölçüde düzenlenmelidir.
- ✓ Görme engellilere yabancı dil öğretimiyle alakalı faaliyetlerin artması temennimizdir.
- ✓ Görme engellilere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılırken, anlama, konuşma ve yazma çalışmalarıyla alakalı etkinlikler yaptırılmalıdır.
- ✓ Az gören öğrencilere gerekli büyütme yazılımları veya büyüteçler tedarik edilerek normal öğrencilerle aynı sınıfta yabancı il olarak Türkçe öğretimi yapılmasında bir sorun yoktur. Fakat öğrencinin görme sorunu bu

aletlerle çözülemeyecek derece kötüyse hiç görmeyen öğrencilerle aynı şartlarda dil öğretimi yapılmalıdır.

- ✓ Hiç görmeyen öğrencilere diğer öğrencilerden farklı sınıfta yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapılmalıdır. Normal öğrencilerle aynı sınıfta yabancı dil olarak Türkçe öğrenen görme engelli öğrenci başarılı olamadığı gibi bu durum iki tarafın da motivasyonunu düşürecektir.
- ✓ Görme engellilere rehberlik eden rehber köpeklerden Türkçe öğretim merkezinde bir tane bulunması görme engelli öğrencinin hayatını kolaylaştırabilir.

KAYNAKLAR

ARSLAN, Mustafa- GÜRSOY Aynur (2008), Rol Yapma ve drama Etkinlikleriyle Yabancılara Türkçe Öğretiminde Motivasyonun Sağlanması, *Ege Eğitim Dergisi,* (9)2, ss.109-124.

AY, Sevinç, VAROL, Asaf, (2007), Görme Engelliler İçin Yeni Bir Arayüz Tasarımı, *Ulusal Teknik Eğitim, Mühendislik ve Eğitim Bilimleri Genç Araştırmacılar Sempozyumu (UMES 2007),* 20-22 Haziran, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Bildiriler Kitabı, S.154-158, ss.1419-1431.

AZİZOĞLU, Nahide İrem (2013), Görme Engellilere Türkçe Öğretiminin Sorunları, *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi,* Yıl:3, Sayı:4, ss.1-7.

BAKIRCI, Ramazan (2009), Milli Kütüphane'de Görme Engellilere Sunulan Hizmetler ve Gelişmeler, *Bilgi Dünyası Dergisi,* 10 (1), ss.100-104.

BAKIRCI, Ramazan, (2011), Hollanda'da Görme Engellilere Verilmekte Olan Dijital Erişimli Bilgi Sistemi ve Türkiye'de Durum, *Türk Kütüphaneciliği 25,* 2, ss.306-311.

BAYKOÇ, Necate (Editör) (2010), Özel Eğitim, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

BECEL, Ayşe (2014), Yabancılara Türkçe Öğretimi İçin Geliştirilen Müzikal Beyin Eğitmeni:Earworm(s), *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi,* Cilt:3, Sayı:3, ss.99-106.

BÜYÜKSAN, Yavuz Fatih (2009), Görme Engellilere Yinelik Konuşan Kitaplık Hizmetinin Geliştirilmesi "Milli Kütüphane Örneği", Uzmanlık Tezi, (Tez Danışmanı:Kültür ve Turizm Uzmanı Niyazi ÜNVER), Ankara.

DEMİR, Muhammet Ali-ÖZTÜRK, Ali (2013), Türkiye Üniversitelerinde Görme Engelli Öğrencilere Osmanlı Türkçesi Öğretimi:Karşılaşılan Sorunlar ve Çözümlerine Yönelik Atılmış Adımlar, *Arşiv Emektarlarına Armağan,* (Haz.Nizamettin Oğuz-İshak Keskin), İstanbul, ss.141-168.

DEMİR, Tazegül-ŞEN, Ülker (2009), Görme Engelli Öğrencilerin Çeşitli Değişkenler Açısından Öğrenme Stilleri Üzerine Bir Araştırma, *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Volume 2/8, Summer, ss.154-161.

EMİROĞLU, Bülent Gürsel, (2008), Üniversitelerde Görme Engelli Öğrenciler İçin Bilişim, Akademik Bilişim, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 30 Ocak-1 Şubat 2008, ss.1-5.

ENÇ, Mitat (2005), Görme Özürlüler-Gelişim, Uyum ve Eğitimleri, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.

ERİŞKON CANGİL, Binnur, (1999), Yabancı Dil Öğretiminde Bilgisayar, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi,* 64. Sayı, Ekim-Aralık , İstanbul, ss.26-29.

FİDAN, Nurettin (2012), Okulda Öğrenme ve Öğretme, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

GÜRDAL, Ahmet-ARSLAN, Mustafa (2011), Oyun ve Bulmaca Etkinlikleriyle Yabancılara Türkçe Kelime Öğretim Yöntemi, *1st International Conference on foreign Language Teaching and Applied Linguistics,* May 5-7, Sarajevo, ss.36-49.

MADEN, Sedat-DİNCEL, Ömür (2015), İnformal Öğrenme Yaklaşımının Yabancı Dil olarak Türkçe Sözcük Öğretimine Etkisi, *Milli Eğitim Dergisi,* Sayı:206, ss.30-53.

MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi) (2008), Çocuk Gelişimi ve Eğitimi-Görme Engelliler, Ankara.

ÖZGÜR, İskender (2013), Engelli Çocuklar ve Eğitimi-Özel Eğitim, Karahan Kitabevi, 4. Baskı, Adana.

ÖZYÜREK, Mehmet, Görme Engelliler, Açıköğretim Fakültesi, Ünite:9, ss.127-152.

Pools-m, *Bilgisayar Destekli Dil Öğrenimi (CALL),* www.languages.dk, ss.1-42.

ŞAHİN, Abdullah – SEVİM, Oğuzhan – ÇİĞDEM, Serkan – AYDIN, Gülnur, (2011), Görme Engelli Türkçe Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim ortamındaki Durumlarına Yönelik Düşünceleri, *e-Journal of New World Sciences Academy,* Volume:6, Number:1, ss.515-525.

TEZCAN, Fatma Gamze-TANRIKULU, Yüksel, (2011), Milli Kütüphane'de Görme Engellilere Yönelik Konuşan Kitaplık Bölümü Hizmetinin Değerlendirilmesi ve Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması, *Bilgi Dünyası,* 12(2), ss.359-378.

TÜFEKÇİOĞLU, Burak, (2014), Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinleme Etkinlikleri ile Sözcük Öğretimi Üzerine Bir Araştırma: Çukurova TÖMER Örneği, *E-Dil Dergisi,* Sayı: 2, ss.35-51.

TÜRKMEN, Hakan (2010), İnformal (Sınıf-Dışı) fen Bilgisi Eğitimine Tarihsel Bakış ve Eğitimimize Entegrasyonu, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı: 3(39), ss.46-59.

ÜNÜVAR, Ahmet (2013), Öğreticiler İçin Kabartma Yazı (Braille) Öğretim Klavuzu, İstanbul.

YILMAZ, Fatih-TALAS, Yeşim, (2015), Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Materyal Olarak Animasyon Kullanımı ve Önemi, *International Journal of Languages' Education and Teaching,* Volume 3/1, ss.114-127.

YİĞİT, Sema-KARADUMAN, Emre, (2014), Görme Engelli Yabancılara Türkçe Öğretiminde, Ses Kayıtlarıyla Kelime Öğretiminin ve Kitap Seslendirmelerinin Öğrenime Katkısı: Bir Nitel Araştırma, "*Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu: "Teknoloji Tabanlı Öğretim"*, 22-23 Aralık 2014, Yunus Emre Enstitüsü-Türk Dil Kurumu, Ankara.

AÇIK, Fatma (2008), Türkiye'de Yabancılara Türkçe Öğretilirken Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü 'Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu*, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.